

Fréttabréf miðstjórnar Sjálfstæðisflokksins 1963, seinni hluti

---

Bjarni Benediktsson – Stjórnsmál – Ritlingar, úrdráttur úr fréttabréfum Miðstjórnar
Sjálfstæðisflokksins, (ein- og tvíblöðungar) 1963

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

---

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Stjórnsmálamaðurinn
Askja 2-41, Örk 4

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Nýmæli í skuldamálum ríkissjóðs

Gunnar Thoroddsen, fjármálaráðherra, skýrði frá því í fjárlagaráæðu sinni á Alþingi 23. október sl., að tekjuafgangi ríkissjóðs árið 1961 hafi fyrst og fremst verið ráðstafað til að greiða upp lausaskuldir ríkisins. Þessar skuldir voru í ársbyrjun 1961 42,8 millj. króna, en voru greiddar að fullu á árinu.

Lausaskuldir ríkissjóðs hafa verið sem hér segir miðað við árslok:

1950	91,9	millj.	króna.
1951	84,4	—	—
1952	80,5	—	—
1953	72,8	—	—
1954	69,2	—	—
1955	105,0	—	—
1956	91,5	—	—
1957	89,5	—	—
1958	60,8	—	—
1959	28,1	—	—
1960	42,8	—	—
1961	engar.		
1962	engar.		

Til minnis:

Eysteinn Jónsson var fjármálaráðherra 1950—1958.

Guðmundur Í. Guðmundsson var fjármálaráðherra 1959.

Gunnar Thoroddsen hefur verið fjármálaráðherra frá 20. nóvember 1959.

„Bændum til ómetanlegrar hjálpar“

Með viðreisnarráðstöfunum núverandi ríkisstjórnar hefur verið stefnt að því, að koma atvinnuvegum þjóðarinnar á heilbrigðan rekstrargrundvöll, skapa möguleika fyrir myndun eigin fjár í atvinnurekstrinum og efla fjárfestingarlánasjóði atvinnuveganna. En jafnframt því, sem þetta hefur verið gert, þurfti að gera sérstakar ráðstafanir, til þess að létta af atvinnurekstrinum óreiðuskuldum og stuttum lánum, sem framleiðslan sligaðist undir og hindraði eðlilega þróun.

Með tilliti til þessa beitti ríkisstjórnin sér fyrir lagasetningu í þeim tilgangi að létta af bændum lausaskuldum hliðstætt því, sem gert var með því að breyta lausaskuldum sjávarútvegsins í löng lán.

Ingólfur Jónsson, landbúnaðarráðherra, hafði forgöngu um að gefin voru út bráðabirgðalög 15. júlí 1961 um breytingu á lausaskuldum bænda í föst lán (lög nr. 15 frá 1962).

Með lögum þessum var Veðdeild Búnaðarbanka Íslands heimilað að gefa út bankavaxtabréf í þeim tilgangi að breyta í föst lán lausaskuldum bænda, sem höfðu ekki fengið nægileg lán til hæfilegs tíma til framkvæmda, sem þeir höfðu ráðizt í á jörðum sínum á árunum 1956—1960, að báðum árunum meðtöldum.

Ákveðið var, að

- 1) lánin skyldu aðeins veitt gegn veði í fasteignum bænda ásamt mannvirkjum, sem á jörðinni væru,
- 2) lánstími skyldi vera 20 ár,
- 3) ársvextir lánanna skyldu vera 8%,
- 4) lánin að viðbættum veðskuldum þeim, sem hvíldu á fyrri veðréttum, mættu nema allt að 70% af matsverði veðsins og
- 5) lánin skyldu greidd út í bankavaxtabréfum þeim, sem Veðdeild Búnaðarbankans gaf út í þessu skyni.

Framsóknarmenn treystu sér ekki til þess að mæla gegn gagnsemi þessarar ráðstöfunar í sjálfu sér. Köllun sinni trúir og sjálfum sér líkir gerðu þeir hins vegar lítið úr þessum fyrirætlunum og héldu fram, að ríkisstjórnin myndi ekki geta komið þeim í framkvæmd. Þeir héldu fram, að bankavaxtabréfin yrðu bændum gagnslauss, því að skuldheimtumenn þeirra myndu ekki vilja taka bréfin sem greiðslu. Þessar fullyrðingar áttu ekki stoð í veruleikanum. Ríkisstjórnin tryggði bændum full not af aðgerðum þessum með því að semja við Búnaðarbankann og Landsbankann um kaup þessara banka á bankavaxtabréfunum. Illu heilli létu ýmsir bændur glepjust af áróðri Framsóknarforustunnar og sóttu því alls ekki um þessar lánaþyrngreiðslu.

ur. Varð það þeim dýrkeypt reynsla. Mættu þeir bændur láta sér þetta að kenningu verða og taka með varúð fullyrðingum Framsóknarforustunnar, sem frekar miðast við flokkshagsmuni en hag bænda.

Þessum ráðstöfunum í lánamálum bænda er nú lokið á þann veg, að bændum hefur verið veitt samtals 780 lán að upphæð samtals 65,9 millj. kr.

Ekki getur farið hjá því, að þetta hafi hina mestu þýðingu fyrir bændur. Jafnvel þeir, sem efuðust, viðurkenndu það fyrirfram. Spurning þeirra var aðeins sú, hvort aðstoðin gæti orðið virk.

Tíminn ræddi mál þetta í forystugrein sinni 23. júlí 1961, og sagði þar meðal annars:

„Ef ríkisstjórnin tryggir viðhlitandi, að þessi aðstoð við bændur verði virk, ætti það að verða mörgum bændum til ómetanlegrar hjálpar . . .“

Stórvirki á sviði löggjafar

Ekki verður um það deilt, að núverandi ríkisstjórn er ein sú at-hafnamesta, sem setið hefur nokkru sinni. Hér er ekki einungis um að ræða aðgerðir stjórnarinnar á sviði efnahags- og félagsmála, sem almenningur verður mest var við, heldur hafa verið unnin stórvirki á fjölmörgum öðrum sviðum. Þannig hefur **Bjarni Benediktsson**, dómsmálaráðherra, hrundið fram mörgum málum, sem hafa grundvallarþýðingu á sviði stjórnarfars, dómstarfa og réttargæzlu í landinu. Skal hér getið þeirra helztu.

Landsdómur. Landsdómur fer með og dæmir mál þau, er Alþingi ákveður að höfða gegn ráðherrum út af embættisrekstri þeirra. Um það leyti, sem Íslendingar fengu heimastjórn, voru sett lög um Landsdóm árið 1905 og síðan gerðar nokkrar breytingar á þeim lögum árið 1914. Að öðru leyti hafa lög þessi staðið óbreytt. En á lögin hefur aldrei reynt í framkvæmd og hefur það orðið til þess, að þau hafa orðið úrelt. Í júní 1960 fól dómsmálaráðherra prófessor Ólafi Jóhannessyni að endurskoða lög þessi. Samdi hann frumvarp til nýrra laga um Landsdóm, sem ríkisstjórnin lagði fyrir Alþingi 1962 og samþykkt var sem lög 7. febrúar sl. Í hinum nýju lögum er gerð gagngerð breyting á skipun Landsdóms. Er hún gerð óbrotnari og viðuráðanlegri í framkvæmd en áður var og jafnframt stefnt að því að fullnægja ýtrustu kröfum um réttaröryggi.

Ráðherraábyrgð. Í stjórnarskránni segir, að ráðherra beri ábyrgð á stjórnarframkvæmdum öllum, og að ráðherraábyrgð sé ákveðin með lögum. Hafa slík ákvæði verið í stjórnskipunarlögum hér frá því árið 1903, er landið fékk innlenda ráðherra-stjórn. Voru þá árið 1904 sett lög um ábyrgð ráðherra Íslands, er síðan hafa óbreytt gilt hér á landi. Er því sízt að undra, þótt þörf hafi verið talin á að gera nokkrar breytingar á þessari löggjöf, enda þótt annmarkar hennar hafi ekki komið að sök, þar eð aldrei hefur þurft að beita löggjöf þessari í framkvæmd. Dómsmálaráðherra fól því prófessor Ólafi Jóhannessyni árið 1960 að annast endurskoðun þessara laga samhliða endurskoðun laganna um Landsdóm. Ríkisstjórnin lagði fram frumvarp til nýrra laga um ráðherraábyrgð 1962 og var það samþykkt sem lög frá Alþingi 7. febrúar sl. Hin nýju lög eru nokkuð frábrugðin núgildandi ráðherraábyrgðarlögum og stefna þær breytingar til meira samræmis við almennar réttarfars-hugmyndir og þá pólitísku ábyrgð, sem hlýtur að þróast, þar sem samsteypustjórnir eru langvarandi eins og hér á landi.

Fréttabréf mðstjórnar Sjálfstæðisflokksins nr. 3., marz 1963

Hæstiréttur Íslands. Árið 1961 var lagt fyrir Alþingi frumvarp til laga um Hæstarétt Íslands. Hafði dómsmálaráðherra falið dómurum Hæstaréttar og Theodór B. Líndal, prófessor, að semja frumvarp þetta. Við samningu frumvarpsins var höfð hliðsjón af fenginni reynslu við meðferð mála fyrir Hæstarétti og erlendri löggjöf. Alþingi samþykkti frumvarp þetta með nokkrum breytingum sem lög nr. 52/1962. Koma lög þessi í stað laga nr. 112/1935 um Hæstarétt. Í hinum nýju lögum eru ýmis nýmæli, meðal annars að Hæstarétt megi setja utan Reykjavíkur, ef sérstaklega stendur á.

Meðferð opinberra mála. Árið 1961 samþykkti Alþingi lög nr. 57/1961 um breyting á lögum nr. 27/1951 um meðferð opinberra mála. Með lögum þessum var stofnað embætti saksóknara ríkisins, sem fer með opinbert ákærvald í stað dómsmálaráðherra eins og áður var.

Á Norðurlöndum og víða annars staðar hefur ákærvaldið verið fengið í hendur sérstökum saksóknara. Þykir meira réttaröryggi með þeirri skipan heldur en að ákærvaldið sé í höndum pólitísks ráðherra. Langt er síðan, að tillögur komu fram hér á landi um slíka skipun þessara mála, þó að þær hafi ekki fyrr náð fram að ganga. Í stefnu-skrá Heimdallar, félags ungra Sjálfstæðismanna, frá 1931 var ákvæði um, að skipaður yrði opinber ákærandi. Árið 1934 bar Gunnar Thoroddsen, núverandi fjármálaráðherra, fram á Alþingi frumvarp til laga um opinberan ákæranda. Sama ár var lagt fram á Alþingi frumvarp að tilhlutan þáverandi dómsmálaráðherra, Hermanns Jónassonar, þar sem lagt var til, að ákærvaldið yrði falið sérstökum opinberum ákæranda. Árið 1947 skipaði Bjarni Benediktsson, þáverandi dómsmálaráðherra, nefnd til að semja frumvarp til laga um meðferð opinberra mála. Var þar enn lagt til, að stofnað yrði embætti saksóknara ríkisins, sem færi með opinbert ákærvald. Að tilhlutan Friðjóns Skarphéðinssonar, þáverandi dómsmálaráðherra, var enn lagt fram frumvarp á Alþingi 1959, þar sem lagt var til, að ákærvaldið yrði lagt í hendur sérstaks embættismanns, saksóknara ríkisins. Engin þessara frumvarpa náðu fram að ganga eða fengu afgreiðslu, og er það fyrst nú, sem málinu er komið heilu í höfn.

Með lögum þessum var og sú nýskipan gerð, að sakadómurum í Reykjavík var fjölgað upp í 3—5 og skal einn þeirra vera yfirsakadómari.

Dómsmálastörf í Reykjavík. Árið 1961 samþykkti Alþingi lög nr. 98/1961 um dómsmálastörf, lögreglustjórn, gjaldheimtu o. fl. í Reykjavík. Með lögum þessum var gerð breyting á skipun embætta borgardómara og borgarfégeta í Reykjavík. Er kveðið svo á, að borgardómarar skuli vera 5—7 og einn þeirra yfirborgardómari. Þá er dómsmálaráðherra heimilað að ákveða, að

í Reykjavík skuli vera 5—7 borgarfélagar og sé einn þeirra yfirborgarfélagi. Brýna nauðsyn þótti bera til að koma þessari skipan á, vegna þess að fjöldi einkamála, sem rekin eru í Reykjavík, var orðinn svo mikill, að dómarnir höfðu ekki í lengri tíma getað dæmt þau öll sjálfir. Þess í stað höfðu fulltrúar þeirra haft málsmeðferð með höndum og kveðið upp dóma í málum sjálfstætt. En auðsýnt þótti, að þeir menn, sem fara með og dæma mál sjálfstætt, eigi að bera fullt dómara-nafn og hafa réttindi og skyldur samkvæmt því.

Ríkisfangelsi og vinnuhæli. Árið 1960 fól dómsmálaráðherra Valdimar Stefánssyni, þáverandi sakadómara, að undirbúa tillögur og gera áætlanir um að koma fangelsismálum landsins í nútímahorf, eftir því sem fært þætti miðað við allar aðstæður hér á landi. Á grundvelli þessara athugana og tillagna var samið lagafrumvarp, sem lagt var fyrir Alþingi og samþykkt sem lög nr. 18/1961 um ríkisfangelsi og vinnuhæli. Með lögum þessum er stefnt að gagngerðum umbótum í þessum málum, bæta refsiframkvæmdina og aðbúð fanga. Stofna skal í Reykjavík eða í nágrenni hennar ríkisfangelsi, sem rúmar 100 fanga. Vinnuhæli ríkisins, sem rúmar 29 fanga, verði áfram á Litla-Hrauni, en bætt verði við það 31 klefa, svo að það rúmi alls 60 fanga. Stofna skal í sveit unglinga-fangelsi fyrir 25 fanga og skal það fullnægja fangelsisrefsingum þeirra, sem við dómsuppsögn hafa eigi náð 22 ára aldri.

Fjárveitingar til þessara mála hafa verið stórauðnar og er nú verið að safna fé til að hrinda þessum umbótum áleiðis.

Héraðsfangelsi. Sett hafa verið lög nr. 21/1961 um héraðsfangelsi. Lög þessi voru byggð á tillögum Valdimars Stefánssonar, þáverandi sakadómara, og voru sett samtímis lögum um ríkisfangelsi og vinnuhæli. Lög þessi fjalla um þau fangelsi, sem ætlast er til, að ríkisvaldið og sveitarfélögin sjái um að byggja og reka í sameiningu. Er með lögum þessum reynt að leysa úr þeim vanda, sem oftast verður í vegi, þegar þessir tveir aðilar eiga að vinna saman að byggingarframkvæmdum.

Verzlunarfrelsi

Baráttan fyrir verzlunarfrelsi hefur verið veigamikill þáttur í sögu þjóðarinnar síðustu aldirnar, svo sem kunnugt er. En síðustu áratuginna hefur í þessu efni gerzt mikil og alvarleg öfugþróun, þar sem kreppu- og stríðstímar hafa fært að höndum höft og hömlur, er menn hafði ekki órað fyrir, en höfðu talið tilheyra liðnum tíma. Yfir krepputím-ann og stríðsárin voru höftin að heita má alþjóðlegt fyrirbæri, en með endurreisn eftirstríðsáranna stefndu flestar vestrænar þjóðir markvisst að auknu frelsi og eðlilegu viðskiptaástandi.

Ísland hefur á þessu sviði látið sinn hlut eftir liggja lengst af frá stríðslokum. Árin 1950—1955 var þó stefnt markvisst að afnámi hafta og auknu frjálsræði. Á valdatíma vinstri stjórnarinnar sótti allt í sama horfið aftur. Þeir frilistar, sem héldu formlegu gildi sínu, urðu óvirkir, þar sem bankarnir tóku upp skömmtun gjaldeyris til þeirra nota, en þeim bar engin lagaskylda til hömlulausrar afgreiðslu frilistagjaldeyris. Fyrir vörur háðar leyfum varð haftakerfið tvöfalt, bæði hjá Innflutningsskrifstofunni og bönkum. Stór hluti utanríkisviðskiptanna var reyrdur á klafa jafnvirðiskaupa og beinna vöruskipta. En í þeim skiptum ríkti að miklum hluta falskt útflutningsverðlag, með uppsprengdu innflutningsverðlagi, rýrum vörugæðum og oftlega beinum brigðum á afhendingu og ásigkomulagi varanna. En almenn- ingur var sviptur réttinum til að velja og hafna og varð að láta sér nægja óhaganlega og óhæfa vöru.

Viðreisnarstjórnin kom til valda með þeim ásetningi að afnema þetta ófrelsi og réttleysi. Var það gert kleift með því að koma á raun- hæfri gengisskráningu, en auk þess var aflað bráðabirgðalána hjá alþjóðastofnunum, sem Ísland er aðili að, til þess að komast yfir byr- unarörðugleika.

Hinar almennu efnahagsráðstafanir tóku gildi í febrúar 1960. Í framhaldi af því voru sett lög nr. 30/1960, um skipan innflutnings- og gjaldeyrismála o. fl. og gengu lög in í gildi 27. maí með setningu reglugerða um skipan þessara mála og um veitingu innflutnings- og gjaldeyrisleyfa.

Þessar aðgerðir fólu í sér þetta:

- 1) Innflutningur á vörum til landsins var gerður frjáls, nema ann- að sé ákveðið í sérstökum lögum eða í reglugerð.
- 2) Innflutningsskrifstofan var lögð niður.
- 3) Útflutningsnefnd sjávarafurða, sem stofnuð hafði verið 1957, var lögð niður.

Fréttabréf miðstjórnar Sjálfstæðisflokksins nr. 4., apríl 1963

4) Afnumdar voru fjárfestingahömlur þær, sem gilt höfðu síðan 1947.

Þetta þýddi í framkvæmd, að um 60% innflutningsins var sett á frílista og — það, sem ekki var minna um vert — gerðar voru ráðstafanir til þess, að frílistinn veitti raunveruleg réttindi, með því að lögin skylda viðskiptabankana til þess að láta gjaldeyri af hendi til kaupa á frílistavörum. Fyrir vörur háðar innflutningsleyfum voru ýmist gefnir út ákveðnir kvótar (ákveðin upphæð af viðkomandi vörutegund), er giltu fyrir öll lönd, eða leyfin voru gefin út á ákveðin jafnvirðiskaupalönd, einkum Austur-Evrópulöndin. Af þeim vörum munandi mest um oliur, benzín og timbur.

Frá því að þessar ráðstafanir komu til framkvæmda, hefur allmörgum vörutegundum verið bætt við frílistann, og eru sumar þeirra þýðingarmiklar. Árið 1961 var þannig bætt á frílistann fólksbifreiðum o. fl., en árið 1962 var bætt við hreinlætistækjum o. fl.

Með árinu 1962 má telja, að svo algjöru verzlunarfrelsi hafi verið á komið, að tæplega verði menn varir við nokkrar hömlur við því. Miðað við gildandi ákvæði í árslok 1962 skiptist innflutningur þannig:

- 1) Út á frílista 69,4%.
- 2) Út á kvóta 15,9%.
- 3) Gegn venjulegum leyfum 14,7%.

Alls er því 85,3% innflutningsins flutt þaðan, sem mönnum líkar best og verð og gæði eru hagfeldust, en aðrar leyfisvörur eru að mestu magni staðlaðar vörur, svo sem oliur, benzín og timbur, en það snertir menn lítið, þótt slíkar vörur megi ekki velja hvaðan sem er.

Þá má einnig marka aukið verzlunarfrelsi af tölum um skiptingu innflutnings og útflutnings eftir frjálsgjaldeyrslöndum og jafnvirðiskaupalöndum. Hér fara á eftir tölur um hlutfallslega skiptingu utanríkisverzlunarinnar eftir gjaldeyrissvæðum árin 1958—1962.

Skipting innflutnings í %.

	1958	1959	1960	1961	1962
Frjálsgjaldeyrslönd	58,6	62,6	74,9	75,2	79,3
Jafnvirðiskaupalönd	41,4	37,4	25,1	24,8	20,7

Skipting útflutnings í %.

	1958	1959	1960	1961	1962
Frjálsgjaldeyrslönd	57,3	60,4	74,3	84,1	80,1
Jafnvirðiskaupalönd	42,7	39,6	25,7	15,9	19,9

Þýðing verzlunarfrelsisins ætti að vera öllum augljós. Rétturinn til að velja og hafna verður vart metinn til fjár. En frelsi leiðir til hag-

stæðari viðskipta, meira úrvals, meiri vörugæða, samkeppni um hylli kaupenda og hagstæðara verðs. Fjölmörg dæmi hafa þegar fært heim sanninn um, að viðskipti hafa verið greiðari og kjör hagstæðari bæði í innflutningi og útflutningi sökum þeirra nýju möguleika, er verzlunarfrælsi og jafnvægisstjórn hafa skapað.

Mest af þessum hagsbótum kemur alls ekki fram í þeim mælikvarða, sem tölulega er lagður á viðskiptakörin gagnvart útlöndum, því að þær mælingar ná ekki yfir aukin vörugæði hvernar tegundar. Hins vegar virðist öruggt, að verzlunarfrælsið ræður verulega um þann bata viðskiptakjara, er kemur fram af hagskýrslum.

Hér fer á eftir tafla, er sýnir vísitölu útflutningsverðlags, innflutningsverðlags og viðskiptakjara, en viðskiptakjörin eru skilgreind sem hlutfallið milli útflutnings- og innflutningsverðlags.

	1958	1959	1960	1961
Vísitala útflutningsverðlags	100.0	102.0	93.8	102.0
Vísitala innflutningsverðlags	100.0	100.5	98.0	95.6
Vísitala viðskiptakjara	100.0	101.5	95.7	106.6

Hin hagstæða þróun innflutningsverðlagsins frá 1959 er sérstaklega áberandi, og ræður sú þróun mestu um heildarbreytingu viðskiptakjaranna yfir tímabilið.

Þótt kostir verzlunarfrælsisins séu svo augljósir og sýni sig þannig í verki, hefur það kostað harða baráttu Sjálfstæðisflokksins að koma því á. Þessu grundvallarstefnumáli flokksins hefur núverandi ríkisstjórn megnað að koma í framkvæmd.

Á undan er gengin löng barátta fyrir málinu við andstöðu eða skilningsleysi stjórnarandstöðuflokkanna fyrr og síðar. Kommúnistar eru svarnir andstæðingar verzlunarfrælsis, svo sem annars frjálsræðis. En Framsóknarmenn hafa leikið tveim skjöldum, svo sem þeir jafnan gera, þar sem um góð málefni er að ræða. Þeir standa gegn þeim meðan þeir þora, en vanda sínu kvæði í kross, þegar augljóst er, að fólkið heimtar og kallar á umbætur. Á sama hátt og þeir hafa áður verið í raun og veru allra manna mestir haftapostular, er þeir hafa setið við völd, svo munu þeir nú í stjórnarandstöðu þykjast vera unndur verzlunarfrælsisins, þegar því hefur verið komið á, og fólkið finnur þýðingu þess fyrir hag sinn og velmegun. En ekki bregður mær vana sínum, þess vegna mega þeir ekki völdin fá.

Fjárfesting

Mikið og margt er talað um fjárfestingu. Í öllum umræðum um fjárfestingu er nauðsynlegt að gera sér grein fyrir almennu gildi hennar fyrir þjóðarbúskapinn. Fjárfesting er í eðli sínu kostnaður, sem tekinn er af takmarkaðri upphæð þjóðarframleiðslunnar. Því meiri, sem fjárfestingin er, því minna er aflögu til neyzlu einstaklinga og til þjónustu hins opinbera við almenning. Fjárfesting verður að skila árangri, er réttlæti þennan kostnað. Það fer eftir aðstæðum á hverjum tíma, hve mikil fjárfesting svari kostnaði miðað við aðra ráðstöfun verðmæta, sem til greina kemur í staðinn. Þegar atvinna er rýr og skortur er á framleiðslutækjum, ber að setja fjárfestingarmarkið hátt. En sé atvinna næg og gnótt atvinnutækja af tæknilega fullkominni gerð, getur mjög mikil fjárfesting beinlínis dregið úr annarri framleiðslu og stefnt jafnvægi þjóðarbúskaparins í voða. Einkum á þetta við, ef gjaldeyrisstaðan er veik og þjóðin safnar óhóflegum skuldum erlendis.

Stjórnarandstæðingar hafa haldið uppi linnulausum árásum á ríkisstjórnina fyrir samdrátt í verklegum framkvæmdum og fjárfestingu almennt. Málflutningur þeirra hefur einkennzt af þessu:

- 1) Þeir hafa ekki gert sér það ómak að rökstyðja, hver muni vera skynsamleg upphæð fjárfestingar ár hvert.
- 2) Yfirleitt er ekki hægt að koma málflutningi þeirra heim og saman með öðrum hætti en þeim, að þeir vilji ráðstafa miklu meir en nemur framleiðslu þjóðarinnar á hverjum tíma.

Ríkisstjórnin hefur vegar gert hreinskilnislega grein fyrir því, um hvaða kosti sé að velja og bent á raunhæft val milli þessara kosta. Þetta kemur fram í þjóðhags- og framkvæmdaáætlun fyrir árin 1963—1966, sem ríkisstjórnin lagði fram á Alþingi 10. þessa mánaðar. Stefna ríkisstjórnarinnar tekur til greina þá staðreynd, að fjárfesting þarf að vera hæfileg um nokkurt árabíl, þannig að einstök ár getur þurft að le iðréttu fyrir því, sem er of eða van frá fyrri árum. En eftir að stefnan er farin að njóta sín til fulls, er leitast við að halda uppi mikilli og jafnri fjárfestingu eins og glögggt kemur fram af framkvæmdaáætluninni og staðfest er af hinni miklu fjárfestingu ársins 1962.

Í þjóðhags- og framkvæmdaáætluninni eru m. a. birtar ýtarlegar skýrslur um fjárfestingu árána 1957—1962. Í ljósi þessara skýrslna er fróðlegt að bera saman fjárfestingu í tíð vinstri stjórnarinnar, árin 1957 og 1958, við fjárfestingu árána 1959—1962.

Fréttabréf miðstjórnar Sjálfstæðisflokksins nr. 4., apríl 1963

Hér fara á eftir tölur, er sýna fjármunamyndunina árin 1957—1962, þ. e. fjárfestingu í myndun fjármuna annarra en aukningu birgða og bústofns. Allar tölur eru byggðar á verðlagi í árslok 1962.

Fjármunamyndun 1957—1962.

Millj. króna.

1957	1958	1959	1960	1961	1962
2.702	2.614	2.877	3.050	2.385	2.711

Af töflu þessari sést, að fjármunamyndunin í heild var 2.658 milljónir króna að meðaltali í tíð vinstri stjórnarinnar. Var það mjög hátt hlutfall af þjóðartekjum eða um 29%, þannig að alls ekki virtist brýn nauðsyn á aukningu næstu árin. Sveiflan í fjármunamynduninni árin 1960 og 1961 stafar að mestu af því, hve mikill hluti bátainnflutnings þessara ára féll á árið 1960, en það hefur að sjálfsögðu engin áhrif á hina innlendu fjármunamyndun. Hins vegar mun það hafa dregið nokkuð úr annarri fjármunamyndun árið 1961, að manna þurfti stórauðinn bátafloa og að afkoma á þeim var svo hagstæð, að menn sóttu mjög til þessa atvinnuvegar. Fjármunamyndun ársins 1962 er svo aftur hærri en á tíma vinstri stjórnarinnar.

Ennfremur má marka af framangreindri töflu þetta:

- 1) Árin 1959—1962 var fjármunamyndunin að meðaltali 2.756 milljónir króna á ári eða rétt um 100 milljónum króna hærri en í tíð vinstri stjórnarinnar.
- 2) Í tíð viðreisnarstjórnarinnar, 1960—1962, var fjármunamyndunin að meðaltali 2.715 millj. kr. eða 57 millj. kr. hærri en í tíð vinstri stjórnarinnar.

Réttarbætur til opinberra starfsmanna

Launakjör opinberra starfsmanna hafa verið ákveðin í launalögum, sem Alþingi hefur sett. Lengi hefur Bandalag starfsmanna ríkis og bæja haft uppi þá kröfu, að þessari skipan væri breytt. Í stað launalaga kæmi kjarasamningur milli ríkissjóðs og bandalagsins, þ. e. opinberir starfsmenn fengju sammingsrétt. Ýmsir hafa einnig krafizt verkfallsréttar til handa opinberum starfsmönnum.

Í nóvember 1959 var skipuð nefnd, sem skyldi athuga um og undirbúa löggjöf um sammingsrétt opinberra starfsmanna. Nefnd þessi vann að málinu um tveggja ára skeið og skilaði álitu til ríkisstjórnarinnar í nóvember 1961. Nefndin klofnaði um málið, og skipaði ríkisstjórnin nefnd þriggja manna, er skyldi vinna úr upplýsingum og álitum þeim, er fram hefðu komið. Ennfremur var haft samráð við B.S.R.B. og samþykkti stjórn bandalagsins einróma að mæla með því, að það frumvarp yrði lögfest, sem ríkisstjórnin lagði fyrir Alþingi og samþykkt var sem lög nr. 55/1962 um kjarasamninga opinberra starfsmanna.

Með lögum þessum var ákveðið að

- 1) veita hinum opinberu starfsmönnum sammingsrétt.
- 2) sáttasemjari skuli fjalla um málið, ef samningar nást ekki,
- 3) sérstakur kjaradómur, þar sem báðir aðilar eiga fulltrúa, en Hæstiréttur skipar þó meirihlutann í, útkljái málin til fullnaðar, ef samningaumleitunir og starf sáttasemjara hafi ekki leitt til niðurstöðu.

Þetta þýðir, að launalög eru úr sögunni að því er snertir kjaramál, en hins vegar er því banni haldið, sem var í lögum gegn verkfalli opinberra starfsmanna.

Þegar opinberir starfsmenn höfðu unnið þessar miklu réttarbætur hefði mátt ætla, að lögð hefði verið áherzla á að gera sammingsréttinn raunhæfan þannig, að ekki þyrfti að koma til þess, að hinn lögskipaði gerðardómur, kjaradómur, þyrfti að ákveða launakjörin. En því var ekki að heilsa.

Þegar forusta Framsóknar og kommúnista í B.S.R.B. lagði fram launakröfur sínar, vöktu þær mikla athygli og undrun. Þeir lægstlaunuðu áttu að fá langminnstar hækkanir, þeir hæstlaunuðu áttu að fá mest. Meðalhækkun var 120% eða rúmlega tvöföldun launa. Launagreiðslur ríkisins voru um 500 millj. kr. á ári, og áttu þær því að hækka um 600 millj. Þegar það er athugað, að heildartekjur

ríkisins eru rúmar 2000 millj. kr., þurfi því að hækka allar álögur á landfólkinu um ca. 30%, til þess að standa undir þessum nýju útgjöldum. Þessar kröfur gátu ekki leitt til annars en upplausnar á efnahagskerfi þjóðarinnar og stórfelldrar gengislökkunar, ef að þeim hefði verið gengið.

Gunnar Thoroddsen, fjármálaráðherra, sagði í dagblaðinu Vísi 17. október s.l.:

„Við þá endurskoðun á launakjörum opinberra starfsmanna, sem stendur nú fyrir dyrum, verður að hafa í huga þessi meginsjónarmið:

- 1) Opinberir starfsmenn þurfa og eiga að fá kjarabætur.*
- 2) Réttta þarf hlut þeirra, sem með löngu og dýru námi hafa búið sig undir ábyrgðarmikil störf.*
- 3) Hve mikið þarf að hækka tolla og skatta, til þess að borga kjarabæturnar, og hver áhrif hafa þær hækkanir opinberra gjalda á lífskjörin í landinu almennt.“*

Þann 7. febrúar s.l. voru lagðar fram af hálfu ríkisstjórnarinnar tillögur, er fólu í sér kjarabætur til opinberra starfsmanna, allt upp í 40% launabætur til sumra starfshópa, en meðalhækkun um 16%. Auknar launagreiðslur samkvæmt þessu tilboði voru taldar nema um 80 millj. kr. á ári. Ríkisstjórnin gerði að sjálfsgöðu ráð fyrir því, að þá þegar byrjuðu viðræður milli samninganefndar ríkisins og kjararáðs B.S.R.B. um tillögurnar og þar á meðal um niðurröðun starfsmanna í launaflokka. En vinstri forustan í samtökum opinberra starfsmanna var á öðru máli og kom lengi vel í veg fyrir samningaumræður um málin og hóf ófyrirleitinn áróður gegn tillögum ríkisstjórnarinnar. Þessi framkoma vinstri forustunnar benti ótvírætt til þess, að hún skeytti ekkert um að nota samningsréttinn, heldur stefndi málinu vitandi vits til dóms. Ríkisstjórnin lét hins vegar ekki neins ófreistað til að reyna að koma málum svo fyrir, að samningar tækjust, en án árangurs og hefur nú málinu verið skotið til kjaradóms.

En þetta breytir engu um það, að

- 1) núverandi ríkisstjórn hefur veitt opinberum starfsmönnum mikilvæg réttindi, sem þeim hefur allt af áður verið synjað um og
- 2) lögin um kjarasamninga opinberra starfsmanna marka tíma-mót í sögu íslenskra launamála.

Verðlagsráð sjávarútvegsins

Í tíð hafta- og uppþótakerfisins voru að jafnaði meiri eða minni erfiðleikar á ákvörðun fiskverðs við hver áramót. Afleiðingin varð sú, að oft og tíðum stöðvaðist fiskiskipaflotinn og hóf ekki veiðar, fyrr en komið var nokkuð fram á vertíð. Það féll í hlut ríkisstjórnar að koma á samningum um fiskverðið, enda var verðið oftast raunverulega ákveðið af ríkisstjórn, þar sem það var háð ákvörðun ríkisvaldsins varðandi uppþætur á hverjum tíma.

Þegar núverandi ríkisstjórn tók við völdum, var gert ráð fyrir, að frjálsir samningar yrðu um fiskverðið. Það kom hins vegar í ljós, að sú skipan gekk ekki vel, þar sem erfiðleikar voru á að koma á frjálsu samkomulagi. En mikið veltur að sjálfsögðu á því, að ákvörðun fiskverðs geti gengið sem fljótast og snurðuminnst, svo að dráttur á þeirri ákvörðun verði ekki til þess, að útgerðin stöðvist á vertíð.

Af þessum sökum fékk núverandi ríkisstjórn sett lög nr. 97/1961 um verðlagsráð sjávarútvegsins. Samkvæmt lögum þessum er komið á fót verðlagsráði sjávarútvegsins, og skipar sjávarútvegsráðgjafar menn í verðlagsráð eftir tilnefningu fiskisöluáðila annars vegar og fiskkaupenda hins vegar.

Aðalverkefni verðlagsráðs eru að:

- 1) Að ákveða lágmarksverð á öllum tegundum þess sjávarafla, sem sendur er til vinnslu hér á landi eða setja skal í skip eða annað flutningatæki til útflutnings óunninn,
- 2) fylgjast með markaðsverði sjávarafurða á erlendum mörkuðum á hverjum tíma,
- 3) safna gögnum um framleiðslukostnað hinna ýmsu framleiðslugreina sjávarútvegsins, svo og að safna öðrum þeim gögnum, sem ákvarðandi kunna að vera um verð á sjávarafla.

Ef ekki næst einróma samkomulag í verðlagsráði um verð í einstökum atriðum eða verð sjávarafla í heild fyrir tilskilinn tíma, ber að vísa ágreiningsatriðunum til sérstakrar yfirnefndar. Fellir yfirnefndin fullnaðarúrskurð um ágreiningsatriði og ræður meirihluti atkvæða úrslitum.

Ákvarðanir verðlagsráðs eru bindandi sem lágmarksverð, og má enginn selja sjávarafla undir því verði, sem ákveðið hefur verið.

Sérstök viðræðunefnd fiskseljenda og fiskkaupenda undirbjó frumvarp að lögum þessum og átti viðræður við samtök þessara aðila,

sem töldu að mál þessi yrðu eigi leidd til lykta á farsælli hátt en þann, að komið yrði á fót sérstakri verðlagsstofnun fyrir sjávarútveginn.

Með lagasetningu þessari hefur það gerzt, að

- 1) farið er inn á nýja braut í kjaramálum með því að fela sérstökum dómstóli úrskurðarvald í kjaramálum.
- 2) tryggt er, að útgerð stöðvist ekki, vegna þess að ekki hafi náðst samkomulag um fiskverð.

Vinarkveðjur

Á þessu kjörtímabili hafa Framsókn og kommúnistar staðið saman í órjúfandi fylkingu gegn ríkisstjórninni. Með Eysteín Jónsson og Einar Olgeirsson í broddi fylkingar hafa þeir sameinast í ofsafengnum áróðri sínum gegn viðreisnarstefnunni. Eðli þessa bandalags má nokkuð marka af kveðjum þeim, sem hér fara á eftir milli þeirra vina.

Kveðja Eysteins:

„Forustulið kommúnista sveitist hér blóðinu við að koma á þjóðskipulagi kommúnismans, einræðisríki og lögregluríki á miðaldavísu. Þetta eru hrein pólitísk nátttröll, hreinir afturhaldsmenn, sem boða afsal flestra mann- og þjóðfélagsréttinda, sem beztu menn mannkynsins hafa fórnað lífi sínu til þess að fá viðurkennd. Forustulið kommúnista er fimmta herdeild kommúnismans á Íslandi og vinnur í þágu heimshyfirráðastefnu kommúnismans.

(Alpt. 1953, D, bls. 526).

Kveðja Einars:

„Annars er það athyglisvert, að Eysteinn talar mikið um það, hvaða stjórn muni taka við, en hann minnst ekki einu orði á, hvaða málefni verði samið um. Astæðan er sú, að Eysteinn einblínir á að vera í stjórn, hvernig svo sem stjórnin er. Hann er skammsýnn stjórnmalamaður og hefur engan áhuga á málefnum. Hann á enga stóra stefnu. Hann getur ekki skilið hugsjónabaráttu. Þess vegna óttast Eysteinn ekkert eins og að lenda utan ríkisstjórnar.“

(Þjóðviljinn, 6. ágúst 1959).

Fjárfesting í opinberum framkvæmdum

Síðustu árin hefur orðið stórstíg aukning á flestum sviðum opinberra framkvæmda. Dæmin eru augljós hverjum manni, er líta vill kringum sig. Um hið efnahagslega og verklega átak í þessum efnunum tala þó tölurnar skýrustu máli og gefa gleggst heildaryfirlit.

Hér fer á eftir tafla um framkvæmdir við mannvirki og byggingar hins opinbera árin 1957—1962. Allar tölur eru byggðar á föstu verðlagi, eins og það var í árslok 1962.

Fjárfesting í opinberum framkvæmdum 1957—1962.

Milljónir króna.

	1957	1958	1959	1960	1961	1962*
Mannvirki og byggingar hins opinbera, alls	672	705	741	736	687	786
1. Rafvirkjanir og rafveitur	177	290	256	172	115	127
2. Hita- og vatnsveitur ..	45	60	68	68	42	93
a. Hitaveitur og jarðhitaboranir	34	44	52	53	30	75
b. Vatnsveitur	11	16	16	15	12	18
3. Samgöngur	320	216	269	328	315	346
a. Vegir og brýr	69	63	58	61	75	92
b. Götur og holræsi ..	61	58	70	66	61	66
c. Hafnir og vitar	73	54	63	71	76	70
d. Flugvellir	16	8	18	13	11	11
e. Póstur, sími og útvarp	101	33	60	117	92	107
4. Byggingar hins opinb.	130	139	148	168	215	220
a. Skólar og íþróttamannvirki	56	51	53	65	106	100
b. Sjúkrahús	33	35	31	32	26	40
c. Félagsheimili	25	38	47	55	61	60
d. Aðrar opinberar byggingar	16	15	17	16	22	20

* Bráðabirgðatölur.

Fréttabréf miðstjórnar Sjálfstæðisflokksins nr. 5., maí 1963

Fjárfesting í mannvirkjum og byggingum hins opinbera var samtals 688 millj. kr. að meðaltali á ári í tíð vinstri stjórnarinnar, en hefur verið 736 millj. kr. að meðaltali á ári hvert ár viðreisnarstjórnarinnar, þ. e. 48 millj. kr. hærri á ári eða 7%. Þetta er út af fyrir sig ekki ýkja mikil aukning, en þó verður og að taka tillit til þess hvers eðlis fjárfestingin hefur verið á þessum tveimur tímabilum.

Framkvæmdir við virkjanir og veitur fylgjast að mestu leyti að við þróun notkunarinnar í viðkomandi greinum, en í misstórum áföngum eftir því hvernig virkjunarskilyrðum er háttáð. En auðséð er, að engum tilgangi þjónar að virkja raforku, fyrr en í tæka tíð fyrir væntanlega aukningu notkunar. Fjáröflun til þessara framkvæmda er og fyrst og fremst með lánnum, einkum erlendum, er greiddast á löngum tíma, og mikill hluti fjármunanna er af erlendum uppruna. Þessar framkvæmdir eru því ekki samtíma innlent átak með sama hætti og þær framkvæmdir, sem greiddar eru af venjulegum fjárveitingum og eru meir af innlendum uppruna. Þannig stóð á virkjunaráföngum, að stórframkvæmdir á þessu sviði féllu á tímabil vinstri stjórnarinnar og næstu ár á eftir. Virkjunar- og veituframkvæmdir námu 286 millj. kr. að meðaltali á ári í tíð vinstri stjórnarinnar. Árið 1959 voru þessar framkvæmdir talsvert meiri eða 324 millj. kr., en hafa aftur verið lægri á núverandi stjórnartímabili eða 206 millj. kr. að meðaltali ár hvert. Sem stendur er hins vegar kominn skriður á stórfelldar hitaveituframkvæmdir, og stórframkvæmdir í raforkumálum eru á næsta leiti. En í þessum greinum eru skilyrði til fjáröflunar hagstæðari og tryggari en nokkru sinni fyrr, og er það árangri viðreisnarinnar að þakka.

Aðrar framkvæmdir hins opinbera, samgönguframkvæmdir og opinberar byggingar hafa stóraukizt frá tímabili vinstri stjórnarinnar. Framkvæmdir þessar samanlagt þá 403 millj. kr. að meðaltali á ári en hafa verið á tímabili viðreisnarstjórnarinnar 531 millj. kr. að meðaltali á ári. Aukningin er 128 millj. kr. eða 32%. Athyglisvert er, að síðasta ár vinstri stjórnarinnar fóru flestar greinar þessara framkvæmda lækandi frá árinu áður, þrátt fyrir betra árferði. Talar það sínu máli um áhuga þeirrar fylkingar á verklegum framkvæmdum, þegar á reynir.

Samgönguframkvæmdirnar jukust úr 268 millj. kr. að meðaltali á árum vinstri stjórnarinnar í 330 millj. kr. á hvert viðreisnarár. Aukningin er 62 millj. kr. eða 23%. Af einstökum greinum var 15% aukning í vega- og brúargerð, 7% í gatna- og holræsagerð, 13% í hafnargerðum. Flugvallargerð var óbreytt að meðaltali. En framkvæmdir pósts og síma jukust um 57%. Veldur þar mestu hin mikla aukning sjálfvirku kerfanna.

Byggingarframkvæmdir hins opinbera hafa aukizt stórlega frá

tímabili vinstri stjórnarinnar eða úr 135 millj. kr. að meðaltali á ári í 201 millj. kr. á viðreisnartímanum. Þessi aukning nemur 66 millj. kr. eða 49%. Aukningin var 67% í skóla- og íþróttamannvirkjum. Í sjúkrahúsbyggingum voru framkvæmdir að heita má óbreyttar. Aukning í félagsheimilum, kirkjum og skyldum byggingum var 84% og í öðrum opinberum byggingum 19%.

Af framangreindum tölum má glöggst sjá, að

- 1) núverandi ríkisstjórn hefur tekið framkvæmdamál hins opinbera föstum tókum,
- 2) framkvæmdir hins opinbera hafa verið meiri í tíð núverandi ríkisstjórnar en á tíma vinstri stjórnarinnar og
- 3) staðhæfingar stjórnarandstöðunnar um hið gagnstæða eru markleysa.

„Notagildi íhaldsþingmanna“

Framsóknarmenn hafa verið óþreytandi allt þetta kjörtímabil að lýsa skelfingum og ógnum þeim, sem þeir hafa talið stafa af viðreisnarstefnu ríkisstjórnarinnar. Í tíma og ótíma hafa þeir haldið fram, að verið væri að stöðva sókn þjóðarinnar til framfara í landinu. Þeir hafa séð stöðnun og afturför í atvinnulífinu og framkvæmdum, hvar sem þeir hafa augum litið. Erfitt hefur verið að finna fullyrðingum þessum nokkra stoð í veruleikanum, svo sem von er til, og sjaldan raunar gerð tilraun til þess. Þó hefur verið alltíðrætt um Austfirði í þessu sambandi með sérstöku tilliti til framkvæmda í síldariðnaðinum. Hafa Framsóknarmenn talað um ástandið þar, sem sérstakt dæmi um sleifarlag stjórnarvaldanna og litlar framkvæmdir.

Hið rétta er:

Síðan 1958 hafa eftirfarandi breytingar átt sér stað á afkastagetu síldarverksmiðja á Austfjörðum:

Bakkafjörður	500 mál, ný verksmiðja.
Vopnafjörður	500 — viðbót.
Seyðisfjörður	2300 — —
Neskaupstaður	1400 — —
Eskifjörður	200 — —
Reyðarfjörður	1500 — ný verksmiðja.
Fáskrúðsfjörður	1100 — viðbót.

Samkvæmt þessu hefur afkastageta verksmiðjanna aukizt frá 1958 um 7500 mál. En auk þess eru nú í undirbúningi tvær verksmiðjur með 500 mála afköstum hvor, á Stöðvarfirði og Breiðdalsvík.

Á árinu 1958 voru afköst allra verksmiðja í Austurlandskjördæmi 10—12 þús. mál. Hefur því afkastagetan aukizt síðan um 60—75%.

Í Tímanum 5. ágúst 1960 er birt grein úr málgagni Framsóknarmanna á Austurlandi undir fyrirsögninni: „Núverandi stjórnarflokkar hafa alveg stöðvað framfarir til bættrar síldarvinnslu á Austurlandi.“

Lokaorð greinarinnar:

„Að vísu eru menn nú reynslunni ríkari um notagildi íhaldsþingmanna fyrir Austfirðinga — en sú reynsla er dýr. Hún kostar ómælt tap fyrir austfirzku sjóþorpín, síldveiðiflotann og þjóðarbúið í heild.“

Menningarmál

Núverandi ríkisstjórn hefur verið athafnasöm á sviði menningar- og menntamála. Hefur hún komið á fót nýjum menningarstofnunum og eftl ýmsar, sem fyrir hafa verið. Skal hér getið nokkurra helztu aðgerða á þessu sviði.

Handritastofnun Íslands. Á 50 ára afmælishátíð Háskóla Íslands 6. október 1961 lýsti menntamálaráðherra yfir því af hálfu ríkisstjórnarinnar, að hún hefði ákveðið að leggja til við Alþingi, að komið yrði á fót stofnun til þess að vinna að aukinni þekkingu á máli, bókmenntum og sögu íslenzku þjóðarinnar fyrr og síðar, með því að afla og varðveita gögn um þessi efni, sinna rannsóknum á heimildum um þau, hafa með höndum útgáfu handrita og fræðiriti o. s. frv. Loforð þetta var efnt með setningu laga nr. 36 1962, um Handritastofnun Íslands. Í tillögum þessum er kveðið svo á, að komið skuli á fót Handritastofnun Íslands í þeim tilgangi, sem áður greinir. Stjórn stofnunarinnar er falin nefnd, sem er skipuð þrem prófessorum við Háskóla Íslands, kosnum af Háskólaráði til fjöggra ára í senn, landsbókaverði, þjóðskjalaverði, þjóðminnaverði og forstöðumanni stofnunarinnar.

Þegar lög þau, sem þjóðþing Dana samþykkti vorið 1961, um afhendingu íslenzkra handrita til Íslands, koma til framkvæmda og koma skal á fót „Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi“, er gert ráð fyrir að hún verði kjarni þessarar handritastofnunar.

Listasafn ríkisins. Í ársbyrjun 1957 fól þáverandi menntamálaráðherra, Gylfi Þ. Gíslason, sérstakri nefnd að semja frumvarp til laga um listasafn. Nefnd þessi kynnti sér tiltæk gögn um ríkislistasöfn á Norðurlöndum og hafði til hliðsjónar við samningu frumvarps að lögum um listasafn og í frumvarpi því, er hún samdi, var farin mjög svipuð leið og farin er á hinum Norðurlöndunum í þessum efnum, en þó leitast við að sniða það eftir sérháttum okkar Íslendinga. Frumvarp það, sem nefndin skilaði menntamálaráðuneytinu, var með nokkrum breytingum lagt fyrir Alþingi árið 1960 og samþykkt sem lög nr. 53 1961 um Listasafn ríkisins. Í tillögum þessum er kveðið svo á, að safnið skuli vera eign íslenzka ríkisins, ennfremur að menntamálaráðuneytið fari með yfirstjórn þess. Hlutverk listasafnsins er m. a. að afla svo fullkomins safns íslenzkrar myndlistar sem unnt er, varðveita það og sýna, afla erlendra viðurkenndra listaverka og annast fræðslustarfsemi um myndlist, innlenda

Fréttabréf miðstjórnar Sjálfstæðisflokksins nr. 4., apríl 1963

og erlenda. Sérstök safnstjórn, sem skipuð er að meirihluta fulltrúum myndlistarmanna, tekur m. a. ákvörðun um kaup listaverka til þess. Hafði menntamálaráð áður yfirstjórn Listasafns ríkisins og ákvörðunarvald um kaup listaverka til þess og taka lög in þessi mál úr höndum ráðsins, en kveða svo á, að Menningarsjóður greiði listasafninu a. m. k. 500 þús. kr. árlega af tekjum sínum til listaverkakaupa.

Kennaraskólinn. Ein frumnauðsyn góðs skólakerfis er, að verðandi kennarar eigi kost á góðri og traustri menntun. Nokkuð hefur á það skort undanfarna áratugi, að kennurum hafi verið búin nægilega góð menntunarskilyrði. Undanfarið hefur ekki aðeins verið unnið að því að koma upp nýju húsnæði fyrir Kennaraskólann, heldur hefur einnig verið starfað að því að undirbúa algera nýskipan á skólanum sjálfum, skipulagi hans og námsefni í því skyni að bæta menntunarskilyrði kennarastéttarinnar. Í febrúar 1960 skipaði Gylfi Þ. Gíslason, menntamálaráðherra, nefnd til að endurskoða gildandi lög um Kennaraskóla Íslands og semja frumvarp til laga um skólann. Nefnd þessi lauk störfum í september 1961. Var síðan önnur nefnd skipuð til frekari athugunar á málinu. Niðurstaða þessarar athugunar kom fram í frumvarpi, sem samþykkt var á Alþingi 18. þ. m. sem lög um Kennaraskóla Íslands. Með lögum þessum eru gerðar þær megin breytingar á Kennaraskólanum, að skólinn fær réttindi til þess að brautskrá stúdenta, stofnuð verður framhaldsdeild við skólann, komið er á fót undirbúningsdeild fyrir sérkennara, æfingarkennsla verður aukin og nokkuð kjörfrelsi er leyft um námsefni. Þess er að vænta, að endurskipulagning Kennaraskólans verði bæði kennarastéttinni og íslenzkri æsku til mikilla hagsbóta. Hér hefur verið stigið mikið framfaraspör í fræðslumálum þjóðarinnar.

Tækniskóli Íslands. Haustið 1961 skipaði Gylfi Þ. Gíslason, menntamálaráðherra, nefnd til þess að semja frumvarp til laga um stofnun tækniskóla á Íslandi. Hlutverk nefndarinnar var að gera tillögur um úrbætur á fræðslukerfinu, sem miðuðu að því að koma á fót tæknifræðslu, er bætti úr þörf þjóðfélagsins fyrir tæknimenntaða menn. Frumvarp nefndarinnar var lagt fyrir Alþingi og samþykkt 19. þ. m. sem lög um Tækniskóla Íslands. Samkvæmt lögum þessum er heimilt að stofna í Reykjavík skóla, sem nefnist Tækniskóli Íslands. Markmið skólans skal vera að veita nemendum tæknilega og almenna menntun, sem geri þá hæfa til að taka sjálfstætt á hendur tæknileg störf og ábyrgðarstöður í þágu atvinnuvega þjóðarinnar. Heimilt er, að skólinn starfi í deildum og skal deildarskipun ákveðin í reglugerð. Kostnaður við stofnun og rekstur skólans greiðist úr ríkissjóði. Menntamálaráðherra skal fara með yfirstjórn skólans. Heimilt er að starfrækja undirbúningsdeild við skólann, bæði í

Reykjavík og á Akureyri. Hlutverk undirbúningsdeildar er að búa þá nemendur, sem hafa nægilega verklega þjálfun, undir nám í tækniskólanum með kennslu í undirstöðuatriðum tæknináms svo sem stærðfræði og eðlisfræði. Ekki fer á milli mála að nauðsynlegt er að auka tæknimenntun þjóðarinnar og þá sérstaklega með fjölgun tæknifræðinga, og er skóla þessum ætlað að bæta úr þessari þörf.

Tónlistarskólar. Hinn 27. maí 1960 samþykkti Alþingi þingsályktunartillögu frá Magnúsi Jónssyni o. fl., þar sem skorað var á ríkisstjórnina að láta undirbúa löggjöf um tónlistarfræðslu, þar sem meðal annars séu sett skýr ákvæði um aðild ríkisins að þessari fræðslu, hlutdeild ríkissjóðs í greiðslu kostnaðar við tónlistarskóla og hvaða skilyrði skólar þessir þyrftu að uppfylla til að njóta ríkisstyrks. Í framhaldi af þessu fól menntamálaráðherra tilteknum mönnum að semja frumvarp til laga um fjárhagsstuðning við tónlistarskóla. Var frumvarp um þetta efni lagt fyrir Alþingi og samþykkt 9. þ. m. sem lög um fjárhagslegan stuðning við tónlistarskóla. Meginstefna þessara laga er sú, að tónlistarskólarnir verða áfram eins og verið hefur einkaskólar, en njóti fjárhagslegs stuðnings úr ríkissjóði og hlutaðeigandi sveitarsjóði. Gera lögin ráð fyrir, að skólarnir fái allt að $\frac{1}{3}$ rekstrarkostnaðar síns greiddan úr ríkissjóði, en þó aldrei hærri fjárhæð en nemur framlagi viðkomandi sveitarfélags. Jafnframt kveða lögin á um, hvaða skilyrði tónlistarskóli þurfi að fullnægja til að telast styrkhæfur. Með lögum þessum er komið fastara skipulagi á tónlistarfræðslu í landinu en áður var og lagður grundvöllur að verulegum framförum á þessu sviði.

Undur og viðundur í gjaldeyrismálunum

Ólafur Thors, forsætisráðherra sagði í ræðu á Alþingi 16. apríl s.l., þegar þjóðhags- og framkvæmdaáætlun ríkisstjórnarinnar var lögð fram:

„A undanförunum þremur árum hefur verið lögð á það mikil áherzla, að styrkja stöðu landsins út á við. Sú aukning þjóðarframleiðslunnar, sem orðið hefur á þessu tímabili, hefur að verulegu leyti verið hagnýtt í þessu skyni. Stórkostlegur árangur hefur náðst í þessu efni og batnaði gjaldeyrisstaða bankanna um tæpar 1300 millj. á árunum 1960—1962. Þótt enn sé mikilvægt, að gjaldeyrisforðinn haldi áfram að aukast, telur ríkisstjórnin ekki nauðsynlegt að leggja á þetta sömu áherzlu og gert hefur verið á undanförunum árum vegna þess mikla árangurs, sem þegar hefur náðst.“

(Morgunblaðið, 17. apríl, 1963).

Í almennum útvarpsmæðum frá Alþingi 17. apríl s.l. lýsti **Eysteinn Jónsson** ástandi gjaldeyrismálanna nú og viðhafði um sínar eigin skýringar þessi orð:

„Þetta er furðuleg útkoma og skýtur illa skökku við skrum stjórnarflokkanna.“

(Tíminn, 25. apríl, 1963).

Í frásögn af þessari ræðu Eysteins í Tímanum 18. apríl, 1963, segir:

„Forsætisráðherra kórónaði svo þennan hráskinnssleik varðandi afkomuna út á við í framsöguræðu sinni fyrir þjóðhagsáætluninni, er hann sagði, að nú stæði svo vel, að engin þörf væri á að leggja áherzlu á gjaldeyrisstöðuna, eins og gert hefði verið. Í árslok 1958 stóð miklu mun betur, eins og áður segir, en þegar „viðreisninni“ var dembt yfir þjóðina og hin gífurlega kjaraskerðing hófst var sagt, að afkoma landsins út á við væri svo slæm, að landið væri bókstaflega að fara á hausinn!! Hefur forsætisráðherra því sjálfur staðfest og viðurkennt, að forsendur viðreisnarinnar voru hrein- ar falsanir og blekkingar.“

Öðrum en Framsóknarmönnum eru ummæli Eysteins og skrif Tímans aðeins broslæg tilraun til að snúa við staðreyndum. Skal hér vikið að málinu.

Fréttabréf miðstjórnar Sjálfstæðisflokksins nr. 5., maí 1963

Heilbrigð stefna í gjaldeyrismálunum markast af þessu tvennu:

- 1) Nýtt sé erlent lánsfé, sem fánlegt er til þess að auka getu þjóðarinnar til framkvæmda, en ekki til þess að slaka á þeim kröfum, er þjóðin gerir til sjálfrar sín um að leggja af mörkum, til þess að tryggja framtíð sína. Þetta gerist með hóflegum lántökum á hagkvæmum kjörum til langs tíma, til arðbærra og framleiðsluaukandi framkvæmda.
- 2) Þjóðin eigi jafnan nægum gjaldeyrisforða yfir að ráða til þess að geta rekið viðskipti sín truflanalaust og jafnað út sveiflur í utanríkisviðskiptum, er stafa af árferði, aflabrogðum og markaðsástandi. Þetta gerist með því að efla og viðhalda hæfilegum gjaldeyrissjóði.

Það er einkenni góðrar stjórnar gjaldeyrismálanna, að þessum atriðum sé ekki blandað saman, þannig að gjaldeyrisforðanum sé ekki eytt upp í stað þess að tekin séu lán til langs tíma. Veik og fálmennd stjórn einkennist aftur á móti af því, að grípa til hvers eyris, sem í næst án tillits til áhrifa þess á getu þjóðarinnar til þess að inna af hendi væntanlegar greiðslur samkvæmt skuldbindingum. En þetta voru einmitt aðaleinkenni vinstri stjórnarinnar. Hún gerði erlent lánsfé að líftaug uppbótakerfisins og tók hvert náðarlánið af öðru, til þess að bjarga við gjaldeyrisstöðunni. Vinstri stjórnin byggði tilveru sína og uppbótakerfis síns á óhóflegum lántökum og sóun gjaldeyris í hátollavörur. Hún bar því dauðameinið í sjálfu skipulagi sínu.

Í eftirfarandi töflu er þróun þessara mála rakin í höfuðdráttum, sýnd er gjaldeyrisstaðan, sem er eignaliður og þrír skuldaleiðir, skuld við Greiðslubandalag Evrópu, skuldir til lengri tíma en eins árs og greiðslufrestur innflytjenda. Loks er sýndur mismunur skulda og eigna, nettóskuldin. Ennfremur eru sýndar þær breytingar, sem urðu á árum vinstri stjórnarinnar 1957 og 1958 annars vegar og hins vegar á viðreisnartímanum 1960—1962.

Gjaldeyrisstaða og erlendar skuldir 1956—1962.

Millj. kr. (núgildandi gengi)

<i>Staða í árslok:</i>	<i>1956</i>	<i>1958</i>	<i>1959</i>	<i>1962</i>
Gjaldeyrisstaða	163,9	228,5	±143,8	1150,0
Skuld við Greiðslubandalag Evr.	235,3	298,6		
Erlendar skuldir til lengri tíma				
en eins árs	1177,9	1924,6	2491,5	2775,6
Greiðslufrestur innflytjenda ...	50,0	50,0	50,0	412,5
Nettóskuld við útlönd	1299,3	2044,7	2685,3	2038,1

<i>Breytingar:</i>	1957 og 1958	1960—1962
Gjaldeyrisstaða	64,6	1293,8
Skuld við Greiðslubandalag Evr.	63,3	
Erlendar skuldir til lengri tíma en eins árs	746,7	284,1
Greiðslufrestur innflytjenda ...		362,5
	745,4	÷ 647,2
Nettóskuld við útlönd		

Hér kemur fram, að á árum vinstri stjórnarinnar var halli á viðskiptunum út á við sem nam 745,4 millj. kr. árin 1957 og 1958 eða um 372,7 millj. kr. á ári að jafnaði.

Vinstri stjórnin brást við þessum vanda með því að magna höftin og uppbótarkerfið og taka hvert gustukalánið af öðru. Þetta framferði rýrði svo álit þjóðarinnar og traust á greiðslugetu hennar, að heilbrigðar og skynsamlegar lántökur á viðskiptagrundvelli voru ekki færar, fyrr en að afstaðinni efnahagsviðreisn. Áður en ráðrúm gafst til þess að breyta um kerfi, þ. e. til ársloka 1959, hafði þessi óheilastefna aukið skuldir við útlönd upp í 2685 millj. kr.

Varðandi gjaldeyrisstöðuna í tíð vinstri stjórnarinnar, er rétt að taka fram, að skuldin við Greiðslubandalag Evrópu var þá óumsamin lausaskuld. Var hún á þeim tíma reiknuð með gjaldeyrisstöðunni, þannig að staðan taldist neikvæð um 70 millj. kr. í árslok 1958. Árið 1959 var þessari skuld breytt í lán til 7 ára og var gjaldeyrisstöðu undanfarinna ára þá breytt samkvæmt því. Gjalddeyrisstaðan á tíma vinstri stjórnarinnar lítur því betur út á framangreindri töflu en hún var þá í raun og veru.

Þá skal fram tekið, að í tíð vinstri stjórnarinnar voru ekki til nákvæmar upplýsingar um greiðslufrest innflytjenda og er upphæð þeirrar skuldar fyrir það tímabil áætluð af Seðlabankanum 50 millj. kr.

Á fyrsta ári viðreisnarinnar var neikvæður viðskiptajöfnuður og tilsvarendi aukning skulda við útlönd vegna geysimikils innflutnings báta og skipa, er nam næstum tvöfaldri upphæð viðskiptahallans. En árið 1961 og 1962 komu áhrif viðreisnarinnar fram í stórbættri gjaldeyrisstöðu og nokkurri lækkun skulda til langs tíma, en nokkur aukning skulda kom fram í því formi, að nýttur var frekar en áður greiðslufrestur til innflytjenda, er fæst með hagstæðum kjörum.

Áhrif viðreisnarstefnunnar má þezt marka á því, að árin 1961 og 1962 lækkaði nettóskuld þjóðarinnar við útlönd um 948,7 millj. kr. Þetta fólst í 1023,1 millj. kr. aukningu gjaldeyrisforðans, 96,3 millj. kr. lækkun skulda til langs tíma, en á móti kom 170,7 millj. kr. hækkun á greiðslufresti innflytjenda.

Sérstakur samanburður milli vinstri stjórnarinnar og viðreisnarstjórnarinnar lítur þannig út:

- 1) Í tíð vinstri stjórnarinnar, árin 1957 og 1958, hækkaði nettóskuldin við útlönd um 745,5 millj. kr. á sama tíma og fjárfesting þjóðarinnar nam 5316 millj. kr. (á verðlagi ársloka 1962).
- 2) Á tímabili viðreisnarstjórnarinnar, 1960—1962, lækkaði nettóskuldin um 647,2 millj. kr. á sama tíma, sem fjárfesting þjóðarinnar nam 8146 millj. kr. (á verðlagi ársloka 1962).

Af framangreindu má ljóst vera, hvert átak hefur verið gert í gjaldeyrismálum þjóðarinnar á viðreisnartímabilinu.

Það er þá fyrst, sem hægt er að móta og framkvæma ákveðna og yfirvegaða stefnu varðandi erlendar lántökur.

Það er þá fyrst, sem hægt hefur verið að stefna markvisst að eflingu gjaldeyrissjóðs.

Má með sanni segja, að á viðreisnartímanum hefur skeð undur í gjaldeyrismálum þjóðarinnar, og nú gerir Eysteinn Jónsson sig að viðundri með því að fullyrða, að ekkert hafi áunnist.

Ný lög um almannatryggingar

Í marz s.l. lagði ríkisstjórnin fram á Alþingi frumvarp að nýjum lögum um almannatryggingar. Hafði frumvarp þetta verið samið af sérstakri nefnd, sem skipuð hafði verið í september 1960, til þess að endurskoða í heild lögin um almannatryggingar. Frumvarp þetta var samþykkt sem lög frá Alþingi 18. apríl s.l. Í lögum þessum voru gerðar stórfelldar endurbætur á tryggingakerfinu og eru þessar helztar:

- 1) Allir skuli njóta bótaréttar hjá almannatryggingum, þ. e. a. s. einnig þeir félagar sérstakra lífeyrissjóða, sem hingað til hafa ekki átt lífeyrisrétt. Þó er gert ráð fyrir endurskoðun á reglum hvers lífeyrissjóðs áður en breyting þessi kemur til framkvæmda.
- 2) Fjölskyldubætur verða greiddar með öllum börnum, þ. e. einnig þeim, sem njóta barnalífeyris eða eiga framfærsluskyldan föður utan fjölskyldunnar.
- 3) Fæðingarstyrkir hækka og verða 4.000 kr. við hverja fæðingu og er þetta 56% aukning.
- 4) Ekkjulífeyrir var stórbættur. Nú á 50 ára ekkja að fá 25% af örorkulífeyri, en fékk áður aðeins 10%, 60 ára ekkja fær 75% í stað 58% og 65 ára ekkja 100% í stað 88%.
- 5) Dánarbætur eftir þá, sem farast af slysförum hækka stórkostlega. Í stað eingreiðslu, 106.516,00 kr., nema bæturnar nú 192.000,00 kr., greiddar mánaðarlega á 8 árum.
- 6) Lágmark sjúkradagpeninga hækkaði stórlega og sjúkradagpeningar verða greiddir allt að 52 vikur í stað 26.
- 7) Dagpeningar eftir slys verða greiddir allt að 52 vikur í stað 26 vikur nú og upphæðir hækkuðu um 7%.
- 8) Slys- og sjúkradagpeningar skulu renna til vinnuveitanda, ef hann greiðir hinum tryggða kaup á dagpeningatímabili.
- 9) Héraðssamlög skulu taka við tryggingu langvarandi sjúkravistar af sjúkrasamlögum.

Gert er ráð fyrir, að hin nýju lög taki gildi hinn 1. janúar 1964. Útgjaldaaukning tryggingakerfisins nemur 54,1 millj. kr. vegna þeirra breytinga, sem gerðar voru með lögum þessum.

Áður hafði núverandi ríkisstjórn fengið lögfestar stórfelldar endurbætur á tryggingarlöggjöfinni og er greint frá þeim í Fréttabréfi nr. 2 bls. 10—12.

Verkamannabústaðir

Þegar lögín um verkamannabústaði voru sett árið 1929, var því lýst í greinargerð með frumvarpi að lögunum, að tilgangurinn með lagasetningu þessari væri að gera verkalýð bæjanna kleift að fá hollar og ódýrar íbúðir með þægindum nútímans. Því var haldið fram, að þetta myndi seint takast, eins og efnum fjöldans var þá háttað, nema með aðstoð hins opinbera. Sem betur fer er svo ekki lengur, enda viðurkennt af öllum, að þessari fjölmennustu stétt þjóðfélagsins verður að búa þau kjör, sem geri henni yfirleitt mögulegt að koma sér upp, hjálparlaust, viðunandi húsnæði. En þegar svo er ástatt, ætti að vera þeim mun hægara að aðstoða þá þegna, sem raunverulega eru verst settir.

Í framkvæmd hafa lögín um verkamannabústaði haft mikla þýðingu á síðustu áratugum. Frá 1930—1960 veitti Byggingarsjóður verkamanna lán, að upphæð samtals 104 milljónir króna. En hins vegar eru það aðrar ástæður, sem mestu hafa valdið á þessum tíma um þá gjörbreytingu, sem orðið hefur á húsakosti þjóðarinnar. Þar veldur hin mikla aukning, sem orðið hefur á framleiðsluafköstum og þjóðartekjum. Þannig hafa rösklega 17 þúsund íbúðir verið byggðar í bæjum og kaupúnum á tímabilinu 1930—1960, en þar af eru íbúðir verkamannabústaða aðeins 11—1200.

Til þess að Byggingarsjóður verkamanna gæti komið að sem mestum notum við að aðstoða þá þegna þjóðfélagsins, sem raunverulega eru verst settir, er nauðsynlegt að

- 1) takmarka fyrirgreiðsluna við ákveðið tekju- og eignahámark þeirra, sem hennar geta notið,
- 2) veita nægilega mikla aðstoð, svo hún komi að fullu gagni þeim, sem njóta eiga.

Þessi tvö skilyrði hljóta að fara saman og vera hvort öðru háð. Hugsunin er sú að hjálpa einungis þeim, sem hjálpar eru þurfi, en veita þeim næga hjálp.

Hin síðari ár hafa orðið miklir misbrestir í framkvæmd á þessum tilgangi laganna.

Vinstri stjórnin gerði tilraun til að bæta úr þessu, en sú tilraun mistókst.

Vinstri stjórnin lofaði einnig heildarendurskoðun á lögum um verkamannabústaði, en það loforð var svikið.

Í tíð vinstri stjórnarinnar lánaði Byggingarsjóðurinn út á hverja íbúð 140—160 þúsund krónur. Þeir einir gátu notið þessara lána, sem ekki höfðu yfir 50 þúsund kr. árstekjur að viðbættum 5 þúsund kr.

fyrir hvern ómaga og ekki áttu yfir 75 þúsund kr. skuldlaus eign. Ríkissjóði er gert að greiða óafturkræft framlag til Byggingarsjóðsins gegn jafnháu framlagi frá viðkomandi sveitarfélagi. Í tíð vinstri stjórnarinnar var framlag sveitarfélaganna miðað við 24 króna lágmarks- og 40 króna hámarksframlag á hvern íbúa sveitarfélags.

Vandamálið var það, að það voru fáir, sem höfðu svo litlar tekjur og áttu svo litla skuldlaus eign, er færir voru um að koma sér upp þaki yfir höfuðið með ekki hærri lánnum en veitt voru. Hinir verst settu gátu ekki notið aðstoðarinnar vegna þess, að hún var of lítil. Enn fremur voru fastatekjur Byggingarsjóðsins of litlar.

Til að bæta úr þessu ákvað núverandi ríkisstjórn að láta fara fram endurskoðun á lögum um verkamannabústaði, og var árið 1962 lagt fyrir Alþingi frumvarp að nýjum lögum, sem samþykkt var sem lög nr. 61, 1962 um verkamannabústaði.

Helztu breytingarnar, sem voru gerðar með lögum þessum, eru þessar:

- 1) Lánsupphæð Byggingarsjóðs verkamanna var hækkuð upp í 300 þúsund krónur út á hverja íbúð.
- 2) Tekjuhámark lántakanda var hækkað upp í 65 þúsund kr. árs-tekjur og 5 þúsund kr. fyrir hvern ómaga og eignahámarkið upp í 150 þús. kr. skuldlaus eign.
- 3) Til þess að gera Byggingarsjóðnum kleift að standa undir hækkun lánanna var ákveðið að auka tekjur hans með því að ákveða lágmarksframlag sveitarfélaganna 40 krónur og hámarksframlag 60 krónur.

Allar þessar breytingar, sem gerðar voru á lögum um verkamannabústaði, eru til þess fallnar, að gera Byggingarsjóðnum betur fært en áður var að þjóna tilgangi sínum. Hefur árangurinn þegar komið í ljós. Á árinu 1962 samþykkti stjórn Byggingarsjóðsins að veita lán til verkamannabústaða að upphæð samtals 41,8 milljónir króna.

Aukning síldariðnaðarins

Ekki hefur farið fram hjá neinum, hve gífurlegar framfarir og afkastaaukning hefur verið í síldariðnaðinum í tíð núverandi ríkisstjórnar. En það er eins og Framsóknarforustunni sé ekki sjálfrátt. Hún lokar augunum fyrir staðreyndum, lætur sem hún ekki sjái þær. Hins vegar sér hún ríkisstjórnina vinna af alefli, hvar sem við verður komið, til að hamla gegn því, að nokkrar framfarir geti orðið. Þannig hefur þetta verið allt kjörtímabilið. Það var hald manna, að eftir því sem að liði á kjörtímabilið og eftir því sem meira kæmi í ljós af árangri viðreisnarstefnu ríkisstjórnarinnar, þá myndi Framsóknarforustan draga saman seglin í þessum áróðri sínum og hætta þeirri afskræmingu staðreyndanna, sem hún hefur iðkað. En þessu er ekki að heilsa. Svo virðist, sem Framsóknarmenn færist nú allir í aukana, eftir því sem nálgast kosningar, og sjást þeir lítt fyrir. Í Tímanum 16. janúar sl. er í forsiðugrein vikið að síldveiðunum hér suðvestanlands, þar segir:

„Það hefur verið mönnum mikið gleðiefni, að sjórinn í kringum landið hefur verið og er fullur af síld bæði sumar og vetur. En þetta notast ekki nema að takmörkuðu leyti, þrátt fyrir góða tíð, vegna skorts á síldarbræðslum. Síðustu misserin hefur mönnum blöskrað meir en orð fá lýst tómlæti ríkisstjórnarinnar í síldarmátunum . . . Öllum, sem nokkuð þekkja til þessarra mála, blöskrar alveg framkoma ríkisstjórnarinnar. Það er eins og henni sé alveg sama, hvort síldin veiðist eða ekki. Stefnan er þessi: — Það er betra að eiga peninga „frysta“ í Seðlabankanum en tæki til að taka á móti síld og gera hana að peningum.“

Hvaða stoð hafa slíkar fullyrðingar í veruleikanum?

Hér fer á eftir tafla, sem sýnir viðbót verksmiðjuafkasta á Suðvesturlandi, sem orðið hafa frá 1958 til ársloka 1962:

Akranes	1700 mál
Reykjavík	1500 mál
Hafnarfjörður	2000 mál
Keflavík	2500—3000 mál
Sandgerði	2000 mál ný verksmiðja
Grindavík	1500—1800 mál
Vestmannaeyjar	3000 mál
Stykkishólmur	300 mál
Ólafsvík	600 mál

Samkvæmt töflu þessari hefur afkastageta síldarverksmiðjanna á þessu svæði aukizt á þessu tímabili um 15—16 þúsund mál á sólarhring. Þegar vinstri stjórnin lét af völdum í árslok 1958, voru afköst síldarverksmiðjanna suðvestanlands um 12—13 þúsund mál samtals. Samkvæmt þessu hafa afköst síldarverksmiðjanna á þessu svæði aukizt á þessu tímabili um hvorki meira né minna en 115—130%.

Í þessu sambandi má geta þess, að nú eru í undirbúningi verkmiðjubyggingar í Bolungarvík, Flateyri, Ísafirði og Patreksfirði.

Atvinnubótasjóður

Frá árinu 1951 hefur verið varið fé úr ríkissjóði til atvinnuaukningar í landinu. Greiðslur þessar námu frá 1951—1961, að báðum árum meðtöldum, samtals 101,8 milljónir króna. Langsamlega mest af þessu fé hefur verið úthlutað sem lánum, en aðeins litlum hluta sem styrkjum. Framan af, eða til ársins 1958, var atvinnuaukningarfénu úthlutað í félagsmálaráðuneytinu í samvinnu við atvinnumálaráðuneytið og fiármálaráðuneytið, en síðan 1958 hefur nefnd kosin af sameinuðu Alþingi annast úthlutunina, en félagsmálaráðuneytið síðan afgreitt lán og styrki samkvæmt úthlutunum nefndarinnar. Tilgangurinn með þessum ráðstöfunum var að stuðla að jafnvægi í byggð landsins. En ráðstafanir þessar lutu ekki föstu skipulagi og voru alllausar í reipunum.

Þann 29. marz 1961 samþykkti Alþingi þingsályktunartillögu frá **Sigurði Bjarnasyni** o. fl., þar sem skorað var á ríkisstjórnina að undirbúa og leggja fyrir næsta Alþingi frumvarp til laga um ráðstafanir til framleiðsluaukningar og jafnvægis í byggð landsins, meðal annars um stofnun jafnvægisjóðs ásamt ákvæðum um framlög í því skyni og úthlutun þess fjár. Skyldi tilgangur þessarar löggjafar fyrst og fremst vera sá, að stuðla að afnvægi í byggð landsins og að hagnýtingu góðra framleiðsluskilyrða í landinu.

Samkvæmt þingsályktun þessari lét ríkisstjórnin semja frumvarp til laga um atvinnubótasjóð, sem samþykkt var sem lög nr. 40, 1962 um atvinnubótasjóð. Samkvæmt lögum þessum skal stofna Atvinnubótasjóð, sem skal vera eign ríkisins.

Hlutverk sjóðsins er:

- 1) Að veita lán eða styrki til þess að auka framleiðslu á þeim stöðum í landinu, þar sem þörfin er brýnust, og stuðla þannig að aukinni atvinnu og jafnvægi í byggð landsins.
- 2) Að veita lán til að stuðla að hagnýtingu góðra framleiðsluskilyrða í landinu.

Stofnfé sjóðsins er:

- 1) Framlag úr ríkissjóði að fjárhæð 100 milljónir króna, sem greiðist með jöfnum greiðslum á næstu 10 árum, í fyrsta sinn á árinu 1962.
- 2) Eftirstöðvar lána þeirra, sem veitt hafa verið til þess að bæta úr atvinnuörðugleikum í landinu samkvæmt 20. og 22. gr. fjárlaga.

Stjórn Atvinnubótasjóðs skipa 5 menn, sem kosnir eru hlutfallskosningu af sameinuðu Alþingi á fyrsta þingi hvers kjörtímabils.

Framkvæmdabanki Íslands skal hafa Atvinnubótasjóðinn í sinni vörzlu og annast bókhald sjóðsins og daglega afgreiðslu mála hans.

Með lögum þessum um Atvinnubótasjóð vinnst fyrst og fremst þetta:

- 1) Komið er föstu skipulagi á ráðstafanir til jafnvægis í byggð landsins.
- 2) Ráðstafað er allverulegum fjárhæðum til þessara þarfa.
- 3) Tryggð er reglubundin starfsemi í stað handahófskenndra aðgerða.

Síðan Atvinnubótasjóðurinn var stofnaður hafa lán og styrkir úr honum numið sem hér segir:

1962	9,9	millj. króna.
1963	15,4	— —

Aukning skipastólsins

Eitt af því, sem stjórnarandstaðan heldur fram, er, að viðreisnarstefnan hafi skert möguleika atvinnuveganna til fjárfestingar. Er því ekki sízt haldið fram, að þetta hafi komið fram á aukningu skipastólsins.

Í forustugrein Tímans 21. september sl. segir:

„Skip hafa um það bil tvöfaldast í verði síðan „viðreisnin“ kom til sögunnar og svipað gildir um flestar framkvæmdir í hágu sjávarútvegsins. Tekjur útgerðarinnar hafa hvergi nærri aukizt tilsvareandi. Vextir hafa hins vegar stórhækkað og lán lækkað hlutfallslega, ef miðað er við stofnkostnað. Möguleikar efnalitilla dugandi fiskimanna til að eignast eigin skip hafa því verið stórskertir síðan „viðreisnin“ kom til sögunnar.“

Hverjar eru staðreyndirnar?

Hér fer á eftir tafla, er sýnir stærð skipaflota Þjóðarinnar í árslok 1958 og árslok 1962 og aukningu þá, sem orðið hefur á þessu tímabili:

	1958		1962		Aukning		
	Tala	rúml.	Tala	rúml.	Tala	rúml.	%
Farþega- og flutningaskip	27	39.393	33	47.536	6	8.143	20.6
Togarar	44	29.024	47	32.816	3	3.792	13.0
Fiskiskip yfir 100 rúml.	49	7.561	111	18.206	62	10.645	140.7
Þyljuð fiskiskip undir 100 rúml.	614	21.213	676	23.591	62	2.378	11.2
Önnur skip	14	16.165	24	17.769	10	1.604	9.9
	748	113.356	891	139.918	143	26.562	23.4

Þessi tafla skýrir sig sjálf. Gífurleg aukning hefur orðið á skipastóli landsmanna, frá því að vinstri stórinn lét af störfum, fram til ársloka 1962. Mest er aukningin á fiskiskipum, yfir 100 rúml. og hefur rúml. tala þeirra aukizt yfir 140%, en aukning skipaflotans í heild hefur numið rúmlega 23%. Tala og rúml. stafjöldi nýrra skipa er raunverulega þó hærri en fram kemur á töflu þessari, því að í henni er búið að taka tillit til þeirra skipa, sem á tímabilinu hafa verið felld niður af skipaskrá.

Hér fer á eftir tafla, er sýnir tölu og rúmlestafjölda þeirra skipa, sem bættust í flotann á þessu tímabili.

	<u>1959</u>	<u>1960</u>	<u>1961</u>	<u>1962</u>	<u>Samtals</u>
	Tala rúml.	Tala rúml.	Tala rúml.	Tala rúml.	Tala rúml.
Farþega- og flutningaskip	4 3.153	1 2.339	1 1.909	4 2.400	10 9.801
Togarar	1 639	5 4.833			6 5.472
Fiskiskip	31 3.758	53 5.802	38 1.671	59 2.134	181 13.365
Önnur skip		1 882	3 960	2 896	6 2.738
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	36 7.550	60 13.856	42 4.540	65 5.430	203 31.376

Um sl. áramót var vitað um 52 skip í smíðum fyrir íslenska aðila, þar af 49 fiskiskip og 3 flutningaskip; síðan hafa margar nýsmíðar bætt í hópinn.

Viðreisn

Þegar **Ólafur Thors**, forsætisráðherra, flutti Alþingi 20. nóv. 1959 yfirlýsingu um stefnu núverandi ríkisstjórnar, fórust honum orð á þessa leið:

„Að undanfögnu hafa sérfræðingar unnið að ýtarlegri rannsókn á efnahagsmálum þjóðarinnar. Skjótlega eftir að þeirri rannsókn er lokið, mun ríkisstjórnin leggja fyrir Alþingi tillögur um lögfestingu þeirra úrræða, er hún telur þörf á. Athuganir hafa þó þegar leitt í ljós, að þjóðin hefur um langt skeið lifað um efni fram, að hættulega mikill halli hefur verið á viðskiptum þjóðarinnar við útlönd, tekin hafa verið lán erlendis til að greiða þennan halla og að erlend lán til stutts tíma eru orðin hærrí en heilbriggt verður talið. Munu tillögur ríkisstjórnarinnar miðast við að ráðast að þessum kjarna vandamálanna, þar eð það er meginstefna ríkisstjórnarinnar að vinna að því, að efnahagslíf þjóðarinnar komist á traustan og heilbrigðan grundvöll . . .“

(Morgunblaðið 21. nóv. 1959.)

Ríkisstjórnin hóf aðgerðir sínar með lögum nr. 4 frá 20. febr. 1960 um efnahagsmál, þar sem hafta- og uppbótarkerfið var afnumið, ákveðin ný gengisskráning og ákvæði sett til að koma á jafnvægi í peningamálum innanlands.

Hver hefur orðið árangur þessara aðgerða?

Stjórnarandstæðingar staðhæfa, að ekki hafi náðst sá árangur, sem stefnt var að, svo sem aukin sparifjármyndun og bætt gjaldeyrisstaða og greiðslujöfnuður við útlönd. Þessar fullyrðingar stjórnarandstæðinga dynja stöðugt í áróðri þeirra. Dæmi:

Í forustugrein í *Þjóðviljanum* 13. marz sl. segir:

„Fátt er orðið eftir ósvikið af þeim loforðum og fullyrðingum, sem ríkisstjórn Sjálfstæðisflokksins og Alþýðuflokksins stráðu um sig, þegar verið var að réttlæta gengislækkun í febrúar 1960 . . .“

Eysteinn Jónsson, formaður Framsóknarflokksins, sagði á Alþingi 23. okt. sl. í umræðum um frumvarp til fjárlaga 1963:

„Það liggur nú hverjum manni í augum uppi, að mistekizt hefur alveg að koma á jafnvægi í þjóðarbúskapnum með þeim aðferðum, sem ríkisstjórnin valdi . . .“

(Tíminn 25. okt. 1962.)

Staðreyndir eru skv. hagskýrslum, sem fram kemur hér á eftir:

Sparifé í árslok

	Millj. kr.						Okt.lok
	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
	1.234	1.397	1.578	1.829	2.203	2.752	3.285
Aukning yfir árið		163	181	251	404	549	533
Aukning frá októberlokum 1961							731

Gjaldeyrisstaða bankanna í árslok

	Millj. kr. (núgildandi gengi)						Okt.lok	
	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
	286,1	163,9	38,4	228,5	— 143,8	126,9	526,6	933,0
Breyting —	122,2	— 125,5	190,1	— 372,3	270,7	399,7	406,4	
Breyting frá októberlokum 1961								543,9

Greiðslujöfnuður

	Millj. kr. (núgildandi gengi)				
	1957	1958	1959	1960	1961
	— 438,5	— 197,6	— 539,5	— 483,9	258

Hinn neikvæði greiðslujöfnuður 1960 er vegna innflutnings á skipum og flugvélum fyrir 675 millj. kr. með núgildandi gengi. Þessi innflutningur var lítilræði næstu ár á undan borið saman við 1960. Árið 1961 varð greiðslujöfnuður jákvæður í fyrsta sinn frá stríðslokum.

Iðnlánasjóður stórefldur

Eitt af meiriháttar verkefnum þeim, sem núverandi ríkisstjórn hefur tekið sér fyrir hendur, er að efla stofnlánasjóð iðnaðarins. Iðnlánasjóður var stofnaður 1935 með því markmiði að bæta úr brýnustu lánsfjárbörf iðnaðarins. Lengst af hefur Iðnlánasjóður haft tiltölulega lítið fé til umráða. En í tíð núverandi ríkisstjórnar hefur orðið mikil breyting í þessu efni. Fyrir forgöngu iðnaðarmálaráðherra, **Bjarna Benediktssonar**, hefur sjóðurinn fengið tvívegis löng og hagstæð lán (svokallað P.L. 480 lán), fyrst 21 millj. kr. á árinu 1961 og síðan 14 millj. kr. á árinu 1962.

En auk þessara aðgerða skipaði iðnaðarmálaráðherra í marz s.l. nefnd til þess að endurskoða lögum um Iðnlánasjóð. Nefnd þessi skilaði frumvarpi að nýjum lögum fyrir sjóðinn og lagði ríkisstjórnin það fyrir Alþingi, en samþykkti það sem lög 25. marz s.l.

Með lögum þessum var ákveðið, að

- 1) Iðnlánasjóður fengi nýjan tekjustofn, 0,4% gjald, sem innheimtist af iðnaðarframleiðslu í landinu og lagt er á sama stofn og aðstöðugjald.
- 2) starfssvið sjóðsins yrði aukið og honum heimilað að lána til byggingar verksmiðju- og iðnaðarhúsa og endurskipulagningar iðnfyrirtækja auk vélakaupa, sem sjóðurinn lánaði til,
- 3) veita sjóðnum lántökuheimild og heimila honum að taka allt að 100 millj. kr. lán, eða jafnvirði þeirrar fjárhæðar í erlendri mynt, ef árlegt ráðstöfunarfé sjóðsins nægir ekki til, að hann geti á viðunandi hátt gegnt hlutverki sínu.
- 4) upphæð lána sjóðsins yrði allt að 60% kostnaðarverðs,
- 5) lánstími yrði 7—15 ár og vextir skyldu ákveðnir af Seðlabanka Íslands, með samþykki iðnaðarmálaráðherra.

Með þessum aðgerðum hefur verið lagður grundvöllur að því, að bætt verði stórlega úr stofnlánabörf iðnaðarins, og til þess var rík ástæða. Á árunum 1956—1959 námu útlán sjóðsins að meðaltali á ári 2,2 millj. kr. En strax kom til úrbóta í tíð núverandi stjórnar, því að útlán sjóðsins á árunum 1960 og 1961 námu að meðaltali hvort ár 7,1 millj. kr. Enn var betur gert árið 1962 og námu þá útlán sjóðsins 13,9 millj. kr. En eftir skipulagningu sjóðsins og setningu hinna nýju laga er áætlað, að sjóðurinn hafi til ráðstöfunar til lánveitinga á árinu 1963 47,1 millj. kr. og árið 1964 46,2 millj. kr. Má af þessu marka, hve gagngerð umskipti hafa orðið í þessum málum.

Með hinum nýju lögum um Iðnlánasjóð eru mörkuð þáttaskil í lánsfjármálum iðnaðarins með því, að iðnaðarmenn og iðnrekendur taka á sig að greiða ákveðið gjald til sjóðsins á sama hátt og útvegsmenn hafa lengi gert til Fiskveiðasjóðs Íslands og bændur gera nú til Stofnlánasjóðs landbúnaðarins. Þessi ráðstöfun var gerð í samráði við Landssamband iðnaðarmanna og Félag ísl. iðnrekenda.

Iðnaðarmálaráðherra, **Bjarni Benediktsson**, sagði um málið á Alþingi 12. febrúar s.l.:

„Þar sem það fé, sem Iðnlánasjóðurinn hefur haft yfir að ráða, hefur hvergi nærri hrokkið til jafnvel hinna brýnustu þarfa vegna hins mikla vaxtar iðnaðarins á þessu tímabili, hafa menn lengi velt því fyrir sér, á hvern hátt væri hægt að bæta úr stofnlánaþörf iðnaðarins og einkanlega komið inn á Iðnlánasjóð. En fram að þessu hefur ekki náðst samkomulag við þá aðila, sem hér eiga mest í húfi. Á árinu 1960 voru þeir, sem fengnir höfðu verið til að gera álitserð um lánaþörf iðnaðarins, beðnir að athuga um endurskoðun á lögum af Iðnlánasjóð og hvernig hægt væri að afla meira fjár til hans. Frá þeim komu litlar raunhæfar tillögur í þessum efnum annað en ábending um hærra framlag úr ríkissjóði, þar sem menn treystu sér þá ekki til þess að leggja á iðnaðinum sjálfan þá skyldu, að innna af hendi fé, sem rynni í þennan Iðnlánasjóð, stofnlánasjóð handa iðnaðinum. En sem kunnugt er hefur sjávarútvegurinn lengi verið gjaldlagður sjálfur til að byggja upp sína lánastofnun, sem hann síðar hefur haft not af, og nú á síðasta ári var svipaður háttur tekinn upp varðandi landbúnaðinn. Eftir það virtist enn auðsærra en áður, að yfirleitt bæri að hafa sama hátt á um iðnaðinn og var þó sá vandi þar sérstaklega fyrir hendi, að erfitt reyndist að finna við hvaða gjaldstofn skyldi miða. Það var ekki fyrr en á sl. ári, er reglurnar um aðstöðugjald voru settar á ýmis konar atvinnurekstur, sem menn fundu þann stofn, sem eðlilegt væri að byggja á.“

(Morgunblaðið, 13. febrúar 1963).

„Tölurnar tala“

Tíminn, blað Framsóknarflokksins, hefur áunnið sér óorð fyrir óvandaðan og óábyrgan málflutning. Er það ekki að ósekju. Menn nefna það „Tímasannleika“.

Lítið dæmi.

Í forystugrein Tímans 21. febrúar sl. stendur:

„Stjórnin hælir sér mjög af aukningu byggingarlána. Tölurnar tala sínu máli um það. Byggingarkostnaður hefur hækkað vegna „viðreisnarinnar“ um 54,7%, en íbúðarlán húsnæðismálastjórnar aðeins 36,6%.“

Þannig hljóðar sannleiksorð Tímans.

Hið sanna:

Vísitala byggingarkostnaðar var 132 stig, þegar viðreisnarlöggjöfin var sett í febrúar 1960, en var í febrúar 1963 180 stig.

Íbúðarlán húsnæðismálastjórnar voru fyrir viðreisn almennt í framkvæmd 70 þús. krónur á íbúð (heimild í lögum 100 þús. krónur).

Á viðreisnartímanum hafa lánin í framkvæmd verið 100 þús. krónur á íbúð, sem hafin var bygging á fyrir 1. ágúst 1961, og 150 þús. kr. á íbúð, sem byrjað hefur verið á eftir þann tíma.

Því telst rétt vera, að

- 1) byggingarkostnaður hafi hækkað á viðreisnartímanum um 36,6%, en
- 2) íbúðalán húsnæðismálastjórnar hafi ýmist hækkað um 40,2% eða
- 3) 114,2%.

Já, tölurnar tala.

Viðreisn í peningamálum

Viðreisnin hófst með víðtækum aðgerðum í peningamálum þjóðarinnar, vaxtabreytingum, ráðstöfunum til þess að hafa skynsamlega heildarstjórn á útlánunum, og gengisbreytingu til afnáms hins óheillavænlega uppþotakerfis. Í kjölfarið sigldu síðan margháttaðar aðgerðir til eflingar lánastofnunarinnar, einkum fjárfestingarlánastofnunarinnar, og til þess að tryggja það, að Seðlabankinn geti rækt hlutverk sitt við stjórn peningamála.

Með aðgerðum þessum í peningamálunum var stefnt að því að treysta allan grundvöll atvinnulífs og fjármála í landinu og skapa fjárhagslega heilbrigð viðhorf í öllum atvinnurekstri, almenningi til hagsbóta og afkomuöryggis. Bankakerfið er sameign þjóðarinnar og ráðstafanir því til eflingar eru ekki gerðar vegna bankanna sem fyrirtækja. Efling bankakerfisins og traust fjárhagsleg uppbygging þess er stefna til almannaheilla, við það miðuð að koma fjárreiðum þjóðarinnar í gott horf.

Viðreisnin verður metin jöfnum höndum eftir beinum áhrifum hennar á þróun og byggingu peningakerfisins og hinum óbeinu áhrifum á framvindu sjálfs athafnalífsins, fræmleiðslu, fjárfestingu o. s. frv. Um bæði þessi meginatriði hefur verið fjallað hér áður í Fréttabréfinu. Hér verður peningamálunum gerð nokkru nánari skil. Í eftirfarandi töflu eru rakin helztu atriði peningamála árin 1956—1962 samkvæmt reikningum bankanna.

Helztu atriði peningamála 1956—1962.

Millj. kr.

Árslok	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Spariinnlán í bönkum og sparisjóðum	1234	1397	1578	1829	2203	2760	3522
Aðstaða peningastofnana gagnvart Seðlabanka netto)	÷137	÷126	÷113	÷121	÷105	246	726
Aðstaða ríkissjóðs og ríkisstofnana gagnvart Seðlabanka ..	÷ 71	÷ 77	÷ 41	23	55	155	234
Endurkeyptir víxlar í Seðlabanka	416	458	645	858	737	795	682
Heildarútlán banka og sparisjóða	2463	2745	3279	3899	4197	4548	5126
Spariinnlán í hlutfalli við heildarútlán, %	50	51	48	47	52	61	69

Fréttabréf miðstjórnar Sjálfstæðisflokksins nr. 5., maí 1963

Spariféð í bönkum og sparisjóðum er megin grundvöllur allrar útlánastarfsemi í landinu. Sparifjármyndunin er að sjálfsögðu komin undir upphæð þjóðarteknanna á hverjum tíma og raunverulegum vexti þeirra. En að mjög verulegu leyti er sparifjármyndunin komin undir trausti manna á gjaldmiðlinum, þ. e. á stöðugleik verðlagsins og undir vaxtakjörunum. Af þessu leiddi, að spariinnlán jukust árið 1957 aðeins um 163 millj. kr. og 1958 um 181 millj. kr. Árið 1959 varð aukningin nokkru meiri, eða 251 millj. kr., enda höfðu þá verið framkvæmdar verðstöðvunaraðgerðir á ábyrgð núverandi stjórnarflokka, og vonir manna um efnahagsviðreisn höfðu tekið að glæðast. En með viðreisninni verður stórstig aukning sparifjármyndunar og verður aukning spariinnlána meiri hvert ár af öðru, eða 374 millj. kr. ásið 1960, 557 millj. kr. árið 1961 og 762 millj. kr. árið 1962. Síðasta árið er aukningin tæp 28%, sem er langt umfram það, er aukning þjóðartekna gefur tilefni til. Samsvavarar sparifjárukningin þá nær 60% af allri fjárfestingu sama árs í atvinnuvegunum.

Aðstaða peningastofnana gagnvart Seðlabankanum hefur stórbatnað á viðreisnartímanum og sama máli gegnir um aðstöðu ríkissjóðs. Báðir þessir aðilar voru í neikvæðri aðstöðu öll árslok 1956—1958, er nam talsverðum upphæðum, en höfðu samanlagt 960 millj. kr. inneign í árslok 1962. Hin bætta aðstaða peningastofnana er árangur sparifjárukningarinnar og annara ráðstafana til þess að láta þessar stofnanir bera ríkari ábyrgð á rekstri sínum og ráðstöfunum og leggja sinn skerf til söfnunar gjaldeyrisvarasjóða. Aðstaða ríkissjóðs er hliðstæður árangur á vettvangi fjármála-stjórnar ríkisins.

Endurkeyptir víxlar í Seðlabankanum út á framleiðslufurðir höfðu farið hækkandi ár frá ári til ársins 1959. Enn hækkðu þeir lítilsháttar fram eftir ári 1960, en hafa síðan farið lækkandi miðað við sama tíma ár hvert, þrátt fyrir stóraukið verðmæti útflutningsframleiðslunnar. Stafar þetta einkum af því, að birgðir útflutningsafurða hafa minnkað, þar sem sölur hafa gengið greiðar. Einnig hefur gjaldeyrisstillum verið flýtt með töku afurðalána erlendis. Þá hafa viðskiptabankarnir og haft bolmagn til að standa sjálfir undir meiru af afurðalánunum. Allt þetta ber vitni um traustari efnahag og bætta starfshætti fyrirtækja og peningastofnana.

Heildarútlán banka og sparisjóða hafa aukizt talsvert hægar en spariféð frá upphafi viðreisnarinnar. Stjórnarandstæðingar haft haldið mjög á lofti, að með samdrætti útlána byggðist ríkisstjórnin kreppa að athafnalífi landsmanna. En árum saman hafði viðkvæðið verið, að útlánastarfsemin væri hömlulaus og stuðlaði þannig að ofpenslu og verðbólgu. Stefna viðreisnarstjórnarinnar er að

halda uppi fullri atvinnu og vaxandi framleiðslu, en hleypa útlán-um ekki svo langt að valdi verðbólgu. Aukning bankaútlána hefur því verið nokkru hægari en áður, einkum árin 1960 og 1961. En jafnframt ber að gæta þess, að verulegum lánsfjárhæðum hefur verið breytt í löng lán og hverfa þau þar með úr útlánnum banka og sparisjóða, en eru engu síður útlán til atvinnuveganna, en eru hagkvæmari en áður.

Hversu traust hin fjárhagslega uppbygging bankakerfisins er, má mjög marka af hversu hátt hlutfall spariinnlána í bönkum og sparisjóðum er, miðað við heildarútlán þeirra. Hlutfall þetta var um 50 af hundruði í árslok 1956 og 1957 og ennþá lægra næstu tvö ár á eftir. En frá og með 1960 hefur þetta hlutfall hækkað stórum og var 69% í árslok 1962. Munar geysimiklu, hve traustari fjárhagsuppbygging bankakerfisins er þá orðin heldur en var fyrir aðeins þremur árum.

Svo sem hér hefur verið rakið, ber allt að sama brunni í peningamálunum. Í stað losaralegrar stjórnar og glundroða með síendurteknu vandræðaástandi hefur tekizt farsæleg heildarstjórn peningamálanna. Öll bygging peningakerfisins hefur verið gerð traustari, jafnframt því sem það hefur verið gert færara um að gegna hlutverki sínu í stjórn hagsmálanna til að verjast áföllum og rata rétta leið til varanlegra framfara. Þetta er hin ákjósanlegasta baktrygging atvinnu og lífskjara almenningi til handa.

Eiga Framsóknarmenn og kommúnistar að fá tækifæri til að svipta fólkið þessari tryggingu?

Stórfelld tollalækkun og endurbót á tollskrá

Eitt hinna þýðingarmestu mála, sem núverandi ríkisstjórn hefur hrundið í framkvæmd, er endurskoðun tollalaga og stórfelld tollalækkun. Í desember 1959 fól Gunnar Thoroddsen, fjármálaráðaherra, sérstakri nefnd að endurskoða gildandi lög um tollskrá svo og önnur gildandi lög um aðflutningsgjöld. Var hér um að ræða geysimikið verk og vandasamt. Þágildandi tollskrá var frá árinu 1939. En síðan höfðu tollamálin lent í meiri flækju en dæmi þekkjast til í nokkru landi. Það var svo um skeið, að ár eftir ár var nýjum tollum bætt við eða þeim gömlu breytt. Hér var um að ræða skilgetið afkvæmi haftakerfisins og verðblóguástandsins. Þurfti stöðugt að grípa til ráðstafana til að halda sjávarútveginum gangandi og í þeim tilgangi var oft gripið til ráðstafana í miklu fljótræði. Réðu þá allajafnan þau sjónarmið, að

- 1) nýir tollar voru álagðir, til þess að standa undir þeim upp-bótum, sem sjávarútvegurinn þurfti, svo að rekstur hans stöðvaðist ekki og
- 2) vísitölunni yrði haldið niðri með því að hækka aðflutningsgjöld á þeim vörum, sem ekki komu inn í vísitöluna eða höfðu áhrif á hana.

Afleiðing þessa varð hinn mesti óskapnaður á allri skipan tollamála. Til að ráða bót á þessu ákvað fjármálaráðherra, að við endurskoðunina skyldi fylgt þessum höfuðreglum:

- 1) Núgildandi aðflutningsgjöld, áamt viðaukum, væri yfirleitt sameinað í eitt heildargjald (verðtoll) á hverja tollskylda vörutegund.
- 2) Samræmdur yrði eftir föngum tollur af skyldum vörum.
- 3) Verðtollur yrði ekki hærri en 125% á neinni vöru.
- 4) Heildartekjur ríkissjóðs af aðflutningsgjöldum rýrnuðu ekki um of.
- 5) Um flokkun og niðurröðun vara í nýju tollskránni yrði fylgt hinni alþjóðlegu tollskrárfyrirmynd, Brüssel-skránni svo-nefndu.

Samkvæmt þessari stefnu var frumvarp að nýrri tollskrá samið og lagt fyrir Alþingi í marz s.l. og samþykkt sem lög frá Alþingi 19. apríl s.l. Setning hinna nýju laga um tollskrá þýðir, að

- 1) grundvallarbreyting hefur verið gerð á skipan og starfstilhögun í tollamálum,

- 2) tollar hafa verið lækkaðir miðað við innflutningsmagnið 1962 um 100 millj. kr. og svarar það til, að tollbyrði landsmanna lækki um 8,3%.

Um endurskoðun tollskrárinnar segir **Gunnar Thoroddsen**, fjármálaráðherra, í dagblaðinu Vísi 27. marz s.l.:

„Tollar og önnur aðflutningsgjöld voru orðin svo flókin að ekki var lengur við unað. Margar tegundir aðflutningsgjalda voru lagðar á flestar vörur með mismunandi prósentum, reiknaðar á mismunandi grunnverði. Var það orðið á fæstra manna færi að reikna rétt þau torráðnu dæmi. Hefur þessi flækja öll kostað ótrúlega vinnu fyrir ríkið og innflytjendur, valdið óþarfa skriffínnsku, töfum og kostnaði. Eitt meginatriði við endurskoðun tollskrárinnar var því að gera hana einfalda og óbrotna. Í stað þess aragrúa af gjöldum, sem í gildi hafa verið, kemur nú einn verðtollur, reiknaður af einum og sama grunni. Óþolandi ósamræmi var orðið um tolla af samskonar eða svipuðum vörum. Stundum hafði slíkt ósamræmi verið lögfest vitandi vits, en stundum af vangá . . . . Nú er reynt að samræma tollana, flokka í sama flokk þær vörur, sem saman eiga að eðli málsins. Oftollun margra vara var orðin slík, að engin dæmi þess voru meðal vestrænna, frjálsra þjóða. Leiddi þetta af sér þrennt: Óhóflegt verð á þessum vörum, stórfellt smygl og tekjutap ríkisins. Voru þess dæmi að tollar komust yfir 300%“.

(Vísir, 27. marz, 1963).

Eysteins eigin orð

Það þykir fara út fyrir takmörk heilbrigðrar skynsemi, þegar stjórnarandstaðan, með Eysteín Jónsson í fararbroddi, heldur því fram, að þjóðlífið mótist í dag af stöðnun og samdrætti í framkvæmdum og atvinnurekstri. En út yfir allan þjófabálk tekur, þegar því er haldið fram, að núverandi ríkisstjórn sé í hefndarhug gagnvart almenningi í landinu og vinni vísvitandi að skemmdarverkum með því að skapa kreppu og atvinnuleysi.

Um þetta segir Eysteinn:

„Það er víst að mörgum hitnar í hamsi, er nú verður haldið áfram kreppustefnunni og ný verðhækkunaralda látin skella yfir. Ég tala nú ekki um, ef nýrri gengislækkun yrði skellt á að tilefnislausu. Menn líta á það sem hreint skemmdarverk og blöskrar alveg ábyrgðarlaust skraf fjármálaráðherrans um þau efni.“

(Tíminn, 12. júlí 1961).

Einnig segir Eysteinn:

„Ráðherrann vildi þó ekki muna í svipinn, að einn höfuðbáttur viðreisnarinnar var einmitt sá, að minnka framkvæmdir og draga úr eftirvinnunni og koma síðan á hæfilegu atvinnuleysi.“

(Tíminn, 8. ágúst 1961).

Enn segir Eysteinn:

„Gengislækkunin er gerð sem pólitísk hefndarráðstöfun í garð almennings fyrir að hafa kjarasamningana nokkuð öðruvísi en ríkisstjórnin vildi. Gerð í reiði til að hræða fólk frá því að halda fram rétti sínum.“

(Tíminn, 15. ágúst, 1961).

Loks segir Eysteinn:

„Allt þetta sýnir, hversu hættulegur sá þingmeirihluti er, sem nú hefur sölsað til sín meirihlutavaldið og hvílik lífsnauðsyn það er að hnekkja honum við allra fyrsta tækifæri.“

Það er meðal annars alveg ljóst að varanlegar kjarabætur eru óhugsandi hér, fyrr en þessum meirihluta hefur verið hnekkkt.“

(Tíminn, 16. ágúst, 1961).

Þessu svarar bezt sami **Eysteinn**:

„Ég held, að þeir menn, sem láta sér til hugar koma, að nokkur ríkisstjórn skapi að yfirlögðu ráði kreppu, til þess að geta rýrt afkomu almennings á meðan hún situr að völdum, séu í því ástandi andlega, að þeir þurfi annarar hjúkrunar við en þeirrar, sem hægt er að veita í svona umræðum.“

(Alpt. 1947, B. bls. 124).

Almannavarnir

Haustið 1961 ákvað **Jóhann Hafstein**, þáverandi dómsmálaráðherra, að hafinn skyldi undirbúningur almannavarna, þ. á m. samning ýtarlegrar löggjafar. Varð þá að ráði, að tilteknir embættismenn tókust á hendur ferð til Norðurlanda til þess að kynna sér aðgerðir og reynslu þessara þjóða, sem taldar eru standa framarlega í þessum málum. Jafnframt voru gerðar ráðstafanir til þess að fá hingað sérfræðing á þessu sviði. Í ársbyrjun 1962 fól **Bjarni Benediktsson**, dómsmálaráðherra, **Jóhanni Hafstein**, bankastjóra, að hafa forgöngu um að undirbúa frumvarp að nýrri löggjöf um almannavarnir. Í samráði við hann unnu svo aðallega tilteknir embættismenn að samningu frumvarpsins, sem lagt var fyrir Alþingi. Það var samþykkt sem lög frá Alþingi 17. desember 1962.

Í lögum þessum er tekið fram, að hlutverk almannavarna sé að

- 1) skipuleggja og framkvæma ráðstafanir, sem miða að því að koma í veg fyrir, eftir því sem unnt er, að almenningur verði fyrir líkamstjóni eða eignu af völdum hernaðaraðgerða og veita líkn og aðstoð vegna tjóns, sem orðið hefur, enda falli þau störf ekki undir aðra aðila skv. lögum og
- 2) veita aðstoð samkvæmt fyrirmælum dómsmálaráðherra, ef tjón vofir yfir eða hefur orðið af náttúruhamförum eða annarri vá.

Lögin hafa að geyma ákvæði um skipulag almannavarna, hjálparlið, er kveðja má til starfa, einkavarnir, flutning fólks af hættusvæðum o. fl.

Hér er hins vegar ekki um algjöra nýjung að ræða í íslenskri löggjöf. Fyrstu ákvæði í íslenskum lögum um loftvarnarráðstafanir er að finna í bráðabirgðalögum um loftvarnaráðstafanir frá 2. ágúst 1940, sem samþykkt voru á Alþingi, sem lög nr. 52/1941, um ráðstafanir til loftvarna og annarra varna gegn hættum af hernaðaraðgerðum. Með lögum nr. 103/1951 var gerð breyting á lögnum frá 1941 og ákveðið að haga skipan loftvarnanefnda með nokkuð öðrum hætti en eldri lögin ákváðu. Í júní 1951 var skipuð loftvarnanefnd í Reykjavík og tók hún þegar til starfa, en frá stríðslokum hafði öll slík starfsemi legið niðri hér. Árið 1957 voru allar fjárveitingar af hálfu ríkissjóðs til aðgerðar loftvarnarnefndar felldar niður, en höfðu verið áður 750 þúsund kr. á ári á móti jafnháu framlagi Bæjarsjóðs Reykjavíkur. Reykjavíkurbær hélt áfram óbreyttu framlagi sínu 1957, en veitti síðan minni upphæðir til nauðsynlegrar varðveislu þeirra tækja og birgða, sem nefndin hafði aflað. Hafði vinstri stjórnin þannig skilið

svo við þessi mál, að allar varúðarráðstafanir til varnar, aðstoðar og líknar almenningi, sem leiða kynnu af hernaðaragerðum annarra þjóða, voru með öllu niður fallnar. Það var því vissulega ekki að ófyrirsynju, að núverandi ríkisstjórn tók málið upp haustið 1961, þegar „spennan“ í heimsmálunum og ófriðarblikan var meiri en oftast áður frá því heimsstyrjöldinni lauk.

Frá því sem áður var er nú sú breyting gerð á skipan þessarra mála, að ríkið hefur forgöngu og tekur ákvarðanir að höfðu samráði við sveitastjórnir um það, hvort gripið skuli til almannavarna, í stað þess, að áður var ætlunin sú, að sveitarfélögin hefðu forgöngu í þessum efnunum. Nú er gert ráð fyrir, að einum manni verði falin forstjórn almannavarna ásamt þar til kjörinni nefnd, en þó mun landlæknir hafa forustu í þeim efnunum, er sérstaklega varða sjúkrahús. Samfara þessu er gert ráð fyrir, að skipting kostnaðar verði öðru vísi en áður var, eða meira sveitarfélögunum í hag. Höfuðverkefni varnanna á að vera að koma upp viðvörðunarkerfi, skipuleggja hjálparstörf og hjálparlið og flokka þau niður til ýmiss konar þjónustu, hafa eftirlit með einkavörnum, íbúðum, atvinnutækjum og stofnunum, ennfremur annast um byggingu, búnað og rekstur opinberra öryggisbygginga, tryggja fjar-skiptakerfi, hafa birgðageymslur, birgðavörzlu, annast undirbúning og aðstoð vegna brottflutnings og móttöku fólks af hættusvæði og svo aðrar ráðstafanir, sem hverju sinni þykir óhjákvæmilegt að gerðar verði.

Bjarni Benediktsson, dómismálaráðherra, taldi við umræðurnar um málið á Alþingi 13. marz 1962, að menn hlytu að koma sér saman um að óverjandi væri annað en að gera þessar varúðarráðstafanir og sagði:

„Mönnum getur að visu sýnt sitt hvað um, hversu langt skuli ganga, en allar þjóðir hafa gert eitthvað í þessa átt og flestar miklu meira. Framkvæmdir okkar takmarkast af eðlilegum hætti mjög af okkar getuleysi og allri aðstöðu hér á landi. Við óskum þess af heilum hug, að ekki þurfi að grípa til þessarra ráðstafana, en við skulum játa, að það væri þung ábyrgð, að gera það ekki, vegna þess að ef illa fer, kunna þær þó að geta forðað frá og bætt úr miklu tjóni, sem ella hlyti að verða. Auk þess sem hafa ber í huga, að margt af því, sem samkvæmt þessu frumvarpi ber að gera, kemur að gagni jafnvel þótt ófrið beri ekki að höndum. Þær birgðir og viðbúnaður eins og sjúkrarúm og annað slíkt, sem safnað er, verða til nytja í mörgum öðrum tilfellum, og því engan veginn á glæ kastað, sem í þessu skyni er varið, og eins og ég gat um í upphafi míns máls, þá er hér ekki einungis um að ræða viðbúnað gegn hernaðarhættu, heldur gegn ýmiss konar annarri vá, sem við verðum ætíð að vera viðbúin.“

(Morgunblaðið, 14. marz 1962.)

Þáttur kommúnista:

Á Alþingi stóðu kommúnistar í miklu málþófi út af máli þessu. Kennði þar ýmissa grasa. Kom meðal annars fram, að

- 1) kommúnistar átöldu ríkisstjórnina fyrir sleifarlag í almannavörnum — en voru samt andvígir setningu laga um almannavarnir,
- 2) kommúnistar sögðu dvöl varnarliðsins hér á landi orsök árásarhættunnar — en báru samt á sínum tíma stjórnskipulega ábyrgð á því, að ekki var framkvæmd ályktun Alþingis frá 28. marz 1956 um brottför þess og
- 3) kommúnistar töldu, að atómstyrjöld myndi tortíma þjóðinni — en samt kröfðust þeir, að Íslendingar segðu sig úr varnarsamtökum frjálsra þjóða, sem ein megna að koma í veg fyrir ófriðarbál.

Þessi tvískinnungur kommúnista bar vott um, að þeir hefðu eitt-hvert hugboð um, hvaðan Íslendingum stafaði árásarhætta. Hinn greindasti þeirra, Einar Olgeirsson, viðurkenndi og, að flugvellir landsins hefðu hernaðarlega þýðingu hvort sem hér væri varnarlið eða ekki. Hann sá og við þeim vanda. Keflavíkurflugvöllur og Reykjavíkurflugvöllur skyldu gerðir ónothæfir.

Spurning:

Hvað um stefnu kommúnista í almannavörnum?

Verður hún nothæf

- 1) í kosningastefnuskrá þeirra eða
- 2) til sálgreiningar á forsprökkum þeirra?